

תּוֹשַׁע
NISAN
IJAR
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

HARRY HOUDINI, KARETNÍ KRÁL
(k článku na str. 16)

JOM HA-ŠOA

Židovská obec v Praze zve na pietní shromáždění u příležitosti dne Jom ha-šoa, které se koná v pondělí **2. 5.** 2011 v 9.30 v Pinkasově synagoze v Praze. V tento den si Židé na celém světě připomínají oběti nacistické genocidy i památku těch, kteří padli se zbraní v ruce. *ef*

JOM HA-ŠOA NA NÁMĚSTÍ MÍRU

Téhož dne, tedy **2. 5.**, si památku obětí šoa opět připomeneme i veřejným čtením jejich jmen na náměstí Míru v Praze 2. Čtení se koná od 14 do 17 hodin, tradičně bude též připravena prezentace vzdělávacích projektů a knih, které připravují Institut TI a NFOH. *mm*

TEREZÍNSKÁ TRYZNA 2011

Dne **15. května** od 10.00 se na Národním hřbitově před Malou pevností v Terezíně koná tradiční terezínská tryzna, vzpomínková akce k uctění obětí nacistické perzekuce. Pořádají ji ústřední výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, Památník Terezín, spolupořadatelé jsou Federace židovských obcí v ČR, Krajský úřad Ústeckého kraje, Město Terezín a Terezínská iniciativa. Během tryzny zazní křesťanská a židovská modlitba, hlavní projev pronese prezident ČR V. Klaus.

Po celý den se v žádném objektu Památníku Terezín nevybírání vstupné. *pk*

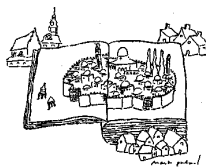
SETKÁNÍ V BRNĚ

Židovská obec v Brně si v dubnu jako každý rok připomněla tragický osud těch, jejichž životy převala nacistická genocida. Je to akce, na kterou se v brněnské synagoze tradičně scházejí spolu s židovskou obcí vrcholní představitelé brněnských úřadů a institucí.

Vzpomínkový akt byl zářmován do vystoupení pěveckého sboru Kantila. Po symbolickém zapálení sedmi svíců přednesl hlavní projev předseda ŽOB Pavel Fried. Poté zazněla suita pro violoncello od J. S. Bacha v podání Jana Škrdlíka, modlitba *El male rachamim*, již pronesl Juraj Neufeld, projev vrchního rabína Karola Efraima Sidona a modlitba *Kadiš* brněnského rabína Šlomo Kučery.

Celkově byl letos tento pietní akt na-prosto mimořádný. Kromě vrchního zemského a pražského rabína Karola E. Sidona totiž přijeli z Prahy také velvyslanec Spojených států Norman Eisen se dcerou a velvyslanec státu Izrael Jaakov Levy. A protože kromě nich přijali pozvání na následující společný oběd také předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský, hejtman Jihomoravského kraje Michal Hašek, náměstkyně primátora Jana Bohuňovská,

AKTUALITY

starosta MČ Židenice pan Vašina, další hosté a čelní členové výboru židovské obce, mohl se rozvinout politicko-kulturní rozhovor, který daleko přesáhl rámec zdvořilostní konverzace. Oba velvyslanci souhlasili s návaznou interní besedou pro členy obce bez účasti médií. Nový velvyslanec Spojených států ochotně vyprávěl i o sobě, svých rodičích a o svém židovství. Nicméně asi nejvíce utkvěl účastníkům besedy v paměti jeden jiný moment. Norman Eisen má po obou rodičích kořeny ve střední Evropě. Dává k lepšímu, že žádný kariérní postup nepotěšil jeho maminku tak jako jeho jmenování velvyslancem právě v Praze. Ale po příjezdu na něj padla zvláštní tíseň. Měl pocit, že je jaksi nepřiměřeně privilegován tím, že je naživu a daří se mu mimořádně dobře, a přitom kráčí místy, odkud byl odvléčen a umučen bezpočet židovských obyvatel. S jejich potomky by se tady teď měl potkávat, ale nikdy se s nimi nepotká... Trvalo několik týdnů, než se mu podařilo překonat tento pocit bolestného existenciálního vakua. Jednou se však probudil do jarního rána a řekl si: „Tak, a teď pracujeme pro budoucnost.“ A to není malý úkol. *Pavla Váňová*

POCTA IRENĚ SENDLEROWÉ

Koncert legendy evropské židovské hudby ve Španělské synagoze a přednáška významného izraelského politika a intelektuála v Senátu – těmito dvěma akcemi si Praha připomene jednu z nejheroičtějších postav druhé světové války, Polku Irenu Sendlerovou, které se v době šoa podařilo ve spolupráci s polským odbojem a katolickými řády z varšavského ghetta zachránit na 2500 židovských dětí.

Dne **10. května**, těsně před třetím výročí úmrtí nejznámější polské Spravedlivé mezi národy světa a zároveň v den izraelského Svátku nezávislosti, se v Praze uskuteční dvě významné události:

Nejdříve vystoupí v 15.00 v hlavním sále Valdštejnského paláce izraelský politik, diplomat a politolog, bývalý předseda

Knesetu, velvyslanec v Polsku a předseda rady institutu Jad vašem Szewach Weiss. Bude hovořit o polsko-židovských a polsko-izraelských vztazích ve 20. století, od společného soužití dvou komunit přes tragické události druhé světové války až k současnosti. Vedle akademické a politické kariéry k tomu řečníka předurčují i jeho osobní zkušenosti. Narodil se v Boryslawu na dnešní Ukrajině, v tehdejšímu Polsku, a válku prožil spolu se svou rodinou v úkrytech u polských a ukrajinských sousedů.

Večer zahraje od 20.00 na počest Ireny Sendlerové legendární skupina Kroke, která intenzivně čerpá z židovské klezmerské hudby a zároveň se nechává inspirovat i vlivy dalších hudebních tradic, např. orientální židovskou sefardskou hudbou, a tyto tradiční elementy spojuje s prvky moderního jazzu a art-rocku. Organizátory koncertu jsou Polský institut, Židovské muzeum v Praze a Respect Festival. Vstupenky lze koupit v síti Ticketpro.

(Více na www.polskyinstitut.cz)
Maciej Ruczaj, Polský institut v Praze

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NADACE ŽOP

Správní rada Nadace Židovské obce v Praze vyhlašuje výběrové řízení na nadační příspěvky pro rok 2011. Témata: obnova a ochrana židovských movitých i nemovitých památek; podpora činností židovských organizací a spolků; rozvoj židovských tradic; vzájemné poznávání židovských komunit a okolního světa a odstraňování předsudků. Žádosti o nadační příspěvek musí být podány na předepsaných formulářích Nadace ŽOP. Termín uzávěrky je stanoven na **30. 6. 2011**.

Informace na adrese: nadacezovp@volny.cz nebo každé úterý u Jany Kosákové, telefon: 222 311 570. Formuláře jsou ke stažení na www.kehilaprag.cz. *jk*

OBSAH

- Zpráva o digitalizaci* **3**
- Sidry na tento měsíc* **4–5**
- Jde o to, jaký jste*
- Rozhovor s velvyslancem USA v ČR*
- Normanem L. Eisenem* **6–7**
- Začal to Joachim Gans* **7**
- Nová kniha nakl. Sefer: Jom Tov Heller:*
- Portrét rabína* **8–9, 17**
- Slovenský zápisník II.* **10–11**
- Židé v Argentině* **12–13**
- Křesťanský judaista J. Buxtorf* **14–15**
- Houdini: umělec uniků* **16**
- Izrael: Goldstone napodruhé* **19**
- Kalendárium* **20**
- O Emilu Voglovi* **20**
- Zprávy z kultury* **21**
- Zprávy z obcí a ze světa* **23–24**

Zásadou odborných pracovníků historického oddělení probíhá v Památníku Terezín analytické zpracovávání informací o osudech pronásledovaných a perzekuovaných osob z let 1938–1945. V našich i zahraničních archivech se podařilo získat přes 500 tisíc záznamů, z kterých pak vzniklo deset jmenných souborů databází. V březnu 2011 jsme tyto databáze umístili v podobě deseti jmenných vyhledávačů na webových stránkách Památníku Terezín (www.pamatnik-terezin.cz). Využíváním moderních informačních technologií vstupuje Památník Terezín do nové etapy své existence. Chce touto činností napomáhat nejen rozvoji historiografie moderních dějin, ale i výchovné a vzdělávací činnosti.

Policejní věznice Terezín

Policejní věznice v Terezíně sloužila od června 1940 jako

tranzitní zařízení pražské řídicí úřadovny gestapa. Až do května 1945 sem bylo převezeno přibližně 32 000 vězňů, většinou příslušníků domácího odboje, obětí nacistických odvetných akcí, osob uvězněných za individuální činy odporu, postižených za pracovní přestupky, ale i za kriminální činnost či sexuální delikty. Za odbojové aktivity a nerespektování protizidovských nařízení se v terezínské věznici ocitlo i mnoho Židů. Specifickou skupinu tvořili váleční zajatci, především ze země SSSR a Commonwealthu. Většina vězňů byla pak transportována před nacistické soudy, do věznic, káznic a koncentračních táborů, kde mnoho z nich zahynulo. Věznění v Terezíně se stalo osudným přibližně 2600 vězňům, kteří zde byli popraveni, ubiti či zemřeli v důsledku nemoci. Ačkoli je pramenná základna k dějinám věznic torzovitá, podařilo se ke dvěma třetinám vězňů nalézt alespoň nějaký údaj.

Praha-Pankrác v Terezíně (1945)

V březnu 1945 došlo z kapacitních důvodů k přemístění německé vyšetřovací a vazební věznice Praha-Pankrác do prostor policejní věznice v terezínské Malé pevnosti. Jednalo se o osoby odsouzené nebo ve vyšetřovací vazbě, celkem asi o 800 mužů. Věznicí prošla řada vězňů stíhaných pro jiné než politické přestupky, procházely jí často rovněž osoby vězněné předtím v terezínské věznici gestapa.

Oběti ghetta Terezín a transportů do Lodže, Minska a Ujazdowa

Digitalizaci dat předcházela v devadesátých letech minulého století práce Institutu Terezínské iniciativy na „pamětních knihách“ v tištěné podobě, která byla spojena s vytvářením datových souborů, na jejichž

zrodu se podílel i Památník Terezín. Ty dnes slouží jako základ vyhledávače obětí, umístěného na webových stránkách ITI (www.holocaust.cz).

Databázi židovských obětí, kterou na svých stránkách prezentuje Památník Terezín, je nutno chápat jako zdroj doplňujících informací. Mezi její největší klady patří skutečnost, že obsahuje přes 64 100 nových údajů o místě narození, z nichž více než 51 500 bylo doplněno u osob zařazených do „pravidelných“ (tj. nikoliv „evakuačních“) transportů. Neméně důležitým doplňkem informací, které

ZPRÁVA O DIGITALIZACI

Památník Terezín vstupuje do nové etapy

mohou pomoci v pátrání po osudech hledaných osob, je zveřejnění téměř 3200 táborových čísel přidělených bývalým vězňům terezínského ghetta po přemístění z tábora Auschwitz II-Birkenau do jiných koncentračních táborů.

Ti, kdo neprošli Terezínem

Databáze zatím obsahuje údaje o téměř 3600 židovských obětech českých zemí, které nebyly deportovány do Terezína, ale do jiných míst na územích okupovaných nacisty, a postihuje léta 1938–1945. V další fázi do ní budou zahrnuty osoby, které byly v říjnu 1939 deportovány z Moravské Ostravy do tábora Nisko nad Sanem. Již nyní obsahuje databáze jména židovských vězňů předaných do koncentračních táborů po „anšlusu“ Rakouska nebo z odtrženého pohraničí českých zemí.

V databázi se nacházejí především jména těch perzekuovaných Židů, kteří se narodili na území českých zemí, ale i jména Židů s cizí státní příslušností, kteří byli na českém území umučeni, mimo židovské oběti v policejní věznici v Terezíně.

Národní hřbitov v Terezíně

Databáze obsahuje údaje o 1133 obětech pohřbených v jednotlivých hrobech. Z celkového počtu jednotlivých hrobů (2386) je jméno označeno necelá polovina; ostatky v hromadných hrobech se poválečným exhumacním komisím často nepodařilo identifikovat.

K identifikovaným obětem patří zejména vězni policejní věznice gestapa v Terezíně, ghetta Terezín (v r. 1945) a oběti tyfové epidemie na konci války a po osvobození, mezi nimiž bylo mnoho vězňů z evakuačních transportů, které přijížděly do Terezína od 20. dubna 1945.

Litoměřice (Leitmeritz) 1944–1945

Byl to největší koncentrační tábor svého druhu na našem území. V letech 1944–1945 jím prošlo přes 18 300 vězňů z Polska, Sovětského svazu, Slovinska, Francie, Německa, Československa aj., asi 4 procenta tvořily vězeňkyně dopravené sem z táborů Auschwitz, Ravensbrück a Chelmnitz. Za necelý rok zemřelo v důsledku bezohledné exploatace levné pracovní síly a vlivem těžkých životních podmínek na 4500 vězňů.

Ravensbrück 1939–1945

Do největšího nacistického tábora pro ženy přijely první vězeňkyně z českých zemí (z okupovaného pohraničí) již koncem roku 1938, v zimě 1939–1940 i první skupiny židovských žen. Vlna pravidelných transportů začala v říjnu 1941 po vyhláše-

ni stanného práva a pokračovala až do jara 1942. V letech 1943–1945 se v táboře ocitly české politické vězeňkyně, Cikánky (Romky) a Židovky vězněné předtím v Auschwitzu II-Birkenau. Dodnes se podařilo soustředit údaje o věznění více než 2700 žen. Databáze českých mužů vězněných v Ravensbrücku se připravuje.

Mauthausen 1938–1945

Tábor byl určen pro úhlavní nepřátele říše a měl nejpřísnější režim. Již od roku 1939 do něj byli posíláni vězni z protektorátu, masové deportace Čechů začaly v říjnu 1941 na základě Heydrichova příkazu. Ženy i muže odsouzené stannými soudy sem nacisté přivázeli k rychlé likvidaci. Od konce roku 1944 se sem dostali i čeští Židé evakuovaní z Osvětimi. V současné době databáze obsahuje informace o osudech více než 5800 českých občanů.

Flossenbürg – pobočky na českém území

V letech 1942–1945 zřídil tábor Flossenbürg na českém území, zejména v pohraničních oblastech, na dvě desítky větších či menších pracovních komand a táborů. Největším z nich byl tábor Litoměřice. Databáze ostatních poboček Flossenbürgu obsahuje přes 8100 záznamů o věznicích, mezi nimiž se nachází několik set českých žen a mužů. Nejpočetnější jsou zastoupeni Poláci, Rusové, Ukrajinci, Francouzi, Němci, Italové, Slovinci a Chorvaté. Židé (zejména z Maďarska) tvoří přes 22 procent všech vězňů.

Malá pevnost Terezín 1945–1948

Jedním z důsledků realizace myšlenky o vysídlení Němců a Maďarů byla diskriminace, represe a izolace příslušníků obou
(pokračování na str. 18)

EMOR (3M 21,1–24,23)

„Toho proklínače vyved' mimo tábor, a ti, kdo to slyšeli, ať o jeho hlavu opřou ruce a celá ta obec ať jej ukamenuje.“ (3M 24,14)

Naše sidra končí podivným a téměř mytickým příběhem muže, který je zřejmě synem ze smíšeného manželství („syn jisraelské ženy a syn Micrijce“) a který se popral s Izraelcem a veřejně proklel Hospodinovo jméno. Poté Všemohoucí přikáže, aby ti, kdo slyšeli kletbu, vložili ruce na proklínačovu hlavu a ukamenovali ho. (3M 24,10–23)

Poměrně drsný biblický text je plný složitostí. Proč Bible zmiňuje tentýž trest smrti ve třech různých verších (3M 24,14, 16 a 23)? A proč musí zákonu o tom, kdo se proviní kletbou, předcházet klevetnická historka o muži ze smíšeného manželství? Proč nezaznamenaná Bible jednoduše jen zločin a trest, jak je obvyklé? A když už je zmíněno pozadí příběhu, proč se nedozvíme všechny detaily? Zůstává tu spousta nezodpovězených otázek, které se týkají osudů těch dvou lidí, Izraelky a Egyptána, kteří se vzali, i toho, jak jejich syn vnímal svou identitu.

Způsob trestu je také zvláštní. Proč musí lidé, kteří slyšeli kletbu, vložit ruce na provinilcovu hlavu? „Vložení rukou“ v Bibli obvykle značí udělení autority, jako když Mojžíš předává vedení Jehošuvovi (4M 27,23), nebo přenesení viny, jako když velekněz vkládá hříchy národa na hlavu obětního kozla (3M 16,21–22). Nic z toho ovšem pro našeho proklínače neplatí.

A nakonec: biblický popis proklínačova potrestání končí zdánlivě nadbytečnou větou „Ale kdo Hospodinovo jméno prokleje veřejně, musí být usmrcen, celá obec jej ukamenuje, ať je přistěhovalce nebo domorodce, musí být usmrcen.“ (3M 24,16) Další verše těžce kapitoly jako by představovaly naprosto nesouměřitelný zločin: „Vždyť i muž, který zabije člověka, musí být usmrcen!“ (3M 24,17) Text dále pokračuje a zaznamenává zákony týkající se zabíjení zvířat a poranění, která člověk způsobí druhému. Na závěr je řečeno: „Platí pro vás jeden zákon, pro přistěhovalce i domorodce, protože já, Hospodin, jsem váš Bůh!“ (3M 24,22) Poté se pozornost vrací zpět k proklínači, který je vyveden z tábořiště a ukamenován. (3M 24,23) Proč je do středu příběhu s proklínačem vloženo tolik nesourodého textu?

Myslím, že Bible vysvětluje, co mohlo způsobit, že se nějaký Žid snížil natolik, že veřejně proklel Hospodina, který právě zázračně vyvedl Izraelity z Egypta a dal

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Svoboda znamená pohyb... Kresba Marcela Sidonová.

jim svobodu. Zločin byl podivný i proto, že pachatel neposkytl žádné potěšení (jako v případě styku s Midjánkami nebo orgiastických tanců kolem zlatého telete); vyjádřil tím jen trpký hněv a deziluzi.

Midraš, jež cituje Raši, nám přibližuje rodiče tohoto Izraelce zrozeného ze smíšeného manželství: jeho egyptský otec byl dozorce, který udeřil hebrejského otroka a Mojžíš ho vzápětí zabil. Je zřejmé, že otcova smrt a její okolnosti nebyly pro syna ideálním vkladem do života. Jeho sebedůvěra je vážně ořesena a zoufale touží, aby ho Hebrejci přijali mezi sebe. Jeho matka Šlomit bat Divri z kmene Dan neustále mluvila, každého, koho spatřila, zdravila. I ona si přála, aby ji okolí přijalo, a stala se snadnou kořistí pro muže, hledající sexuální potěšení. Synovi tak těžko mohla vstřípit identitu hrdého syna Izraele.

Midraš tuto myšlenku zdůrazňuje. Vycházejí z počátku věty „Syn jisraelské ženy a syn Micrijce vyšel...“, ptá se: „Odkud vyšel? Rabi Levi odpověděl: vyšel ze svého světa judaismu.“ I když jeho matka byla Hebrejka, fakt, že otec byl Egyptan, způsobil, že s ním všichni zacházeli jako s outsiderem. Jako plnoprávný Žid se necítil, ani ho tak ostatní Židé nevnímali. Midraš pokračuje: „Vyšel znechucený od Mojžíšova náboženského soudu. Chtěl se usadit v táboře kmene Dan (kam patřila jeho matka), ale odmítli ho – kmenové dě-

dictví se odvíjelo z otcovské linie. Když Mojžíš rozhodnutí potvrdil, muž vyšel a veřejně proklel Jméno.“ (Vajikra raba 33,3)

Ten mladík byl bezpochyby z halachického, právního hlediska Izraelita a toužil, aby ho Židé přijali. Čekalo ho však odmítnutí. Jeho rvačka s Izraelcem byla namířena proti kmeni Dan, jehož členové odstranili jeho stan z tábořiště. Odcizení vyústilo v pocit, že ho odmítá i Bůh Izraele. Zdá se téměř logické, že svůj útok namířil proti těm, kdo ho ponížili! Odmítnutí plodí odmítnutí, a proto Boží přikaz zněl, aby odmítající izraelská komunita vložila na proklínačovu hlavu ruce – tím na něj vkládala svůj hřích odvržení. Proklínač se stává obětním beránkem celého společenství.

Základní poselství našeho osvobození z Egypta zní, že musíme „milovat cizince [tj. toho druhého, odlišného], protože i my jsme byli cizinci v Egyptě“. Proto také náš biblický oddíl zdůrazňuje, že je nutné chovat se k cizinci jako k vlastním lidem, že platí jeden zákon pro všechny a že odmítnout člověka je srovnatelné s jeho zabitím.

BEHAR (3M 25,1–26,2)

„Mluv k synům Jisraele a řekni jim: Až přijдете do té země, již vám dávám, ať i ta země odpočívá Hospodinovým odpočinkem!“ (3M 25,2)

Co znamená být svobodný?

První část sidry Behar začíná formulací zákonů šmity: přikaz zní, abychom každý sedmý rok nechávali půdu odpočívát. Oséváme a sklízíme úrodu z polí šest let, ale sedmého roku musí země zůstat ladem a ovoce či jiné plody z ní patří každému, kdo o ně má zájem. Země se tak vlastně vrací sama sobě, do jakéhosi prvotního stavu podobného sedmému dni týdne.

Tóra nám říká, že na konci sedmého ze sedmi takových šabatů padesátého roku je vyhlášen svatý, jubilejní rok. Během něj získají otroci svobodu (i kdyby po ní netoužili) a majetek, který byl během půlstoletí prodáván, se navrátí původním vlastníkům, tedy potomkům původních rodin, kteří zdědili podíly, když Jehošua dobyl a rozdělil půdu do kmenového vlastnictví.

„A posvěťte padesátý rok a vyhlaste svobodu všem obyvatelům té země, je to jubilejní rok, zachovávejte ho a každý se vrátí ke své dědičné půdě a každý se vrátí do své rodiny.“ (3M 25,10) Hebrejské slovo, jež se v uvedeném biblickém citátu objevuje, je *dror*, výraz v Pentateuchu naprosto vzácný: vyskytuje se tu znovu pouze jedenkrát, a to ve složenině *mor-dror* ve významu „plynutí nebo čistá myrha“ ne-

boli ingredience do kadidla, jež provoněla svatyni (2M 30,23) – což je jasná narážka na opojnou chuť svobody.

Talmud, traktát Roš ha-šana 9b nám říká, že *dror* znamená svobodu. R. Jehuda toto slovo spojuje s hebrejským výrazem pro obydlí – *dar* či *gar*: „Jaký je význam slova *dror*? Svoboda toho, kdo pobývá (*medajer*), kde se mu zlíbí, a může provozovat obchod po celé zemi.“

Dror, tak se hebrejsky také řekne vrabec a podle traktátu Bejca 24a důvod, proč se mu tak říká, je, že toto ptáče se neřídí žádnou autoritou ani směrem, dokonce „...žije v domě stejně jako na poli“, létá, hopká, dělá si, co se mu zachce. Vrabec symbolizuje svobodu víc než kterékoli jiné zvíře, neodlétá na zimu na jih (ani na sever, východ či západ), je pánem oblohy, jíž se nenechává nijak omezovat.

Talmud chápe, že použití slova *dror* v kontextu vyhlášení „svobody“ vysvětluje pravou povahu svobody. Jinými slovy, skutečně svobodný člověk může žít, kde se mu zachce, a kdekoli si také může vydělávat na živobytí.

Svoboda znamená pohyb jak fyzický, tak psychologický a veškeré zákony jubilejního roku jsou určeny k tomu, aby se každému občanu Izraele vrátila svoboda pohybu. Tento rok též každého osvobodí z otroctví, a to dokonce proti jeho/její vůli. Zruší se rovněž všechny dluhy: „Sedmého roku konec šmitu (rok upuštění). Se šmitou se to má tak, že při vyhlášení Hospodinovy šmity upustí každý věřitel, který půjčil svému druhu, od vymáhání dluhu na svém bližním a na svém příbuzném.“ (5M 15,1–2) Jako se navrácí sobě půda, vrací se i k sobě z otroctví a dluhů lidé: zadlužený člověk není zcela svobodný.

Padesátý, jubilejní rok vychází ze skutečnosti, že čas si s lidmi může šeredně pohrát, že je může přivést až na hranici zoufalství. Bible jim tímto způsobem dává šanci na nový počátek: na zrušení dluhů, na navrácení majetku; jubilejní rok je staví na nohy a k jejich původní půdě.

Někdy mylně zaměňujeme svobody s bezcílným bloumáním. Jubilejní rok nás učí, že svobodu dokáže ocenit jen ten, kdo má nějaké kořeny, k nimž se vrací.

Podobně je to s naší vírou: pokud se nám povede udržet tradici Tóry, zůstáváme svobodni jako „*dror*“, žádná autorita nedokáže omezit našeho ducha. Když dovolíme, abychom „prodali“ svou tradici, rozpustíme se v duchovním moři ostatních, zapomeneme, odkud pocházíme, a staneme se duchovními „bezdomovci“, bez ukotvení v historii a ve své duši.

(Z komentářů rabi Šlomo Riskina přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – květen 2011

Staronová synagoga

2. 5.	pondělí	JOM HAŠOA	
4. 5.	středa	1. den Roš chodeš ijar	
5. 5.	čtvrtek	2. den Roš chodeš ijar	
6. 5.	pátek	začátek šabatu	20.09 hodin
7. 5.	sobota	EMOR 3M 21,1–24,23 hf: Ez 44,15–31 mincha perek 2 konec šabatu	20.00 hodin 21.26 hodin
9. 5.	pondělí	JOM HAZIKARON	
10. 5.	úterý	JOM HAACMAUT	
13. 5.	pátek	začátek šabatu	20.20 hodin
14. 5.	sobota	BEHAR 3M 25,1–26,2 hf: Jr 32,6–27 mincha perek 3 konec šabatu	20.10 hodin 21.39 hodin 20.30 hodin
20. 5.	pátek	začátek šabatu	20.30 hodin
21. 5.	sobota	BECHUKOTAJ 3M 26,3–27,34 hf: Jr 16,19–17,14 mincha perek 4 konec šabatu	20.20 hodin 21.51 hodin
22. 5.	neděle	LAG BEOMER	
27. 5.	pátek	začátek šabatu	20.38 hodin
28. 5.	sobota	BEMIDBAR 4M 1,1–4,20 hf: Ez Oz 2,1–22 mincha perek 5 konec šabatu	20.30 hodin 22.02 hodin
1. 6.	středa	DEN JERUZALÉMA	
3. 6.	pátek	Roš chodeš sivan začátek šabatu	20.46 hodin
4. 6.	sobota	NASO 4M 4,21–7,89 hf: Sd 13,2–25 mincha perek 6 konec šabatu	20.45 hodin 22.12 hodin

V sobotu *šachrit* (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den *maariv* (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny *šachrit* (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

V sobotu se konají bohoslužby vždy od 9.00 hodin.

Bejt Simcha (Maiselova 4, Praha 1)

Pátek 6. května od 18 hodin *kabalat šabat* se zahraniční skupinou
(místo bude upřesněno).

Ivrit – hodiny hebrejštiny pro mírně pokročilé a falešné začátečníky
každé úterý od 18.30 hodin.

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin; po bohoslužbě následuje
buď studium týdenního oddílu Tóry, nebo výuka šabatových zpěvů – *zmirot*.

JDE O TO, JAKÝ JSTE

Rozhovor s americkým velvyslancem Normanem L. Eisenem

NORMAN L. EISEN (nar. 1960, Los Angeles) pochází z židovské československo-polské rodiny. Roku 1985 absolvoval práva na Brownově univerzitě, v následujících třech letech pracoval jako sociální pracovník pro Ligu proti pomluvám (ADL). Ve studiích pokračoval na Harvardově univerzitě (seznámil se tu se současným americkým prezidentem Barackem Obamou), po absolutoriu (1991) pracoval sedmáct let v právnické firmě Zuckermann Spaeder; byl také jedním ze společníků firmy. Roku 2003 patřil k zakladatelům vládní organizace pro potírání korupce státních úředníků. Po vítězství v prezidentských volbách ho B. Obama jmenoval svým zvláštním poradcem pro etiku a vládní reformu, poté ho navrhl na velvyslanecký post v Praze. Norman L. Eisen se své funkce v České republice oficiálně ujal na sklonku ledna 2011.

V rozhovorech mluvíte často o své matce, původem ze slovenské vesnice Sobrance. Jak velkou roli hrála v její rodině židovská tradice?

Matka byla vychována v náboženské ultrortodoxní rodině. Jak její otec, můj dědeček Zalman Lejb Greenfeld, tak babička Chaja byli hodně pobožní. Otec se narodil v Polsku v městečku Radom také v pobožné rodině. Roku 1929 emigroval do Palestiny. Shodou okolností se vrátil do Polska v době, kdy do země vpadli Němci. Podařilo se mu získat vízum do Spojených států a odjel opravdu na poslední chvíli. Za války sloužil v armádě, tím získal americké občanství.

Židovské jméno Nachman mám po otci mého otce a Lejb po dědovi z matčiny strany. Oba rodiče tedy měli náboženskou výchovu i náboženské vzdělání, v Americe pak už otec tak pobožný nebyl. Když zemřel, to mi bylo 14, stali jsme se za tradičními Židy, já i mí bratři máme náboženské vzdělání, pravidelně jsme chodili do synagogy. Když mi bylo dvacet, strávil jsem rok v Izraeli a setkal jsem se s dalšími příbuznými z matčiny strany, kteří přežili válku: s tetou Bertou a strýčkem Barachem, kteří prošli s matkou Osvětímí, a se strýčkem Bajnišem, kterého v pracovním táboře zajali Rusové a pak strávil osm let v gulagu. Všichni byli pobožní a já v téhle rodinné tradici pokračuji. Setkal jsem se tam i s mnoha českými rodáky, Židy i Nežidy, ten rok v Izraeli byl nádherný.

Vaše matka emigrovala roku 1949 do Izraele, nechtěla zůstat v zemi ovládané komunisty. Jak se stalo, že na rozdíl od mnoha přeživších nepodlehla komunistické ideologii?

Zřejmě to mělo co do činění s její náboženskou výchovou – komunismus není k náboženstvím příliš laskavý. Myslím také, že celá rodina věděla, že totalitní režimy jsou nebezpečné: už můj děd Zalman Lejb chtěl odjet v třicátých letech do Ameriky, ale komunita s tím nesouhlasila. Správně předpokládali, že v Americe mnoho pobožných lidí začne náboženství zanedbávat. Babička odmítla a prohlásila prý něco ve smyslu, že v Americe jsou trejfe i dlažební kostky. Neodjeli a většina rodiny zahynula za války. Maminka snad zdědila otcovu obezřetnost a poté, co přežila trauma Osvětímí, už nechtěla riskovat a emigrovala do Izraele. A navíc když se strýc vrátil z gulagu, věděli jeho blízcí z první ruky, jak vypadají sovětské praktiky. Takže neměli žádné iluze. Jak byla matka moudrá, jsem pochopil v roce 1968, po sovětské invazi do Československa.

Dětství a mládí jste prožil v Los Angeles. Jak na toto období vzpomínáte?

Žije tam spousta československých rodáků. Matka, která bydlela po válce v Praze a v Karlových Varech, se stýkala s řadou lidí z bývalého Československa. Komunitu, ke které jsme patřili, tvořili právě emigranti a jejich potomci ze střední Evropy, z Československa, Maďarska, Polska, Rumunska, hodně z nich přežilo koncentrační tábory, měli ještě tetování na ruce. Tahle generace byla pyšná na to, že jsou Židé, ohromně si navzájem pomáhali, ale když jsem byl malý, nikdo o svém židovství nechtěl mluvit veřejně. Když se rodičů někdo zeptal, odkud pocházejí, odpověděli, že jsou Evropané, nijak neinzerovali, že jsou Židé, drželi to v soukromí. Tohle se změnilo. Totéž se dělo se zážitky z války: maminka o tom nikdy na veřejnosti nemluvila. V sedmdesátých letech nastala změna, začalo být přijatelnější mluvit o tom, co se stalo, začalo se mluvit o zlo-

činech proti Židům a proti lidstvu, z těch vzpomínek se stalo varování.

Pamatujete si, jak jste prožívali šestidenní válku či okupaci Československa?

Nejvíc si pamatuji na jomkipurovou válku, to už jsem byl starší. Sešli jsme se v synagoze a opravdu jsme se báli, že Izraeli hrozí bezprostřední zánik. Živě si pamatuji, jak jsme si v té synagoze povídali o tom, jak Izraeli pomoci, jak Spojené státy projevovaly své přátelství Izraeli a jak ho podporovaly.

Norman L. Eisen. Foto Karel Cudlín, 2011.

Rodiče byli z pražského jara nadšení, pořád mluvili o Dubčekovi a jeho reformách. Když sem vpadli Rusové, byli na prosto zoufalí. Vidíte, tady mám fotografii člověka, kterého pokládám za skutečného židovského hrdinu – Františka Kriegl. Je na ní zachycen, jak hlasuje proti přítomnosti okupačních vojsk. Takhle podle mě vypadá statečnost.

Další vzpomínka je na mnichovskou olympiádu, na vraždu izraelských atletů. Byl to šok, po kterém si lidé museli uvědomit, jak vypadá terorismus. Otec nikdy nezavíral obchod, pracoval každý den v roce kromě svátku Jom kipur. A tehdy prvně zavřel obchod, uvolnil mě ze školy a šli jsme v Los Angeles k památníku těch zabitých sportovců. Moc jsem si tenkrát přál, abych mohl bojovat proti terorismu. Ten se netýká jen Židů, je to útok na všechny bezbranné lidi po celém světě. Proto jsem tak pyšný a vděčný, jako Američan i jako Čecho-Američan, že v Afghánistánu proti terorismu bojují Američané a Češi bok po boku. A jsem hrdý, že Spojené státy s prezidentem Obamou patří ke státům, které se snaží účinně bojovat proti genocidě a vraždám civilistů, teď naposledy v Libyi.

Vnímáte svůj boj proti korupci jako součást své židovské identity?

Já chci bojovat proti všem způsobům nepravdy, snažím se bojovat za práva

všech lidí. Minulý týden jsem byl přítomen na romském pamětním dni, vystoupil jsem v romském rádiu, ochutnal romské jídlo, poslouchal romskou hudbu. Holokaust měl jedinečnou podobu, ale měl také univerzální vlastnosti, tohle musíme pochopit. Je zřejmé, že nacistická vláda byla pravým opakem spravedlivé vlády a že nacisté předvedli nejkrajnější případ korupce. Genocida totiž je nejkrajnějším případem korupce – proto bojují za etiku ve vládě. Musíme bojovat proti genocidě po celém světě. Snaha o to, aby se bránilo zlu, v sobě má židovský prvek, ale má v sobě univerzálnější, obecnější poslání.

Které židovské autory máte rád?

Mám rád příběhy Isaaca Basheve Singera: je v nich obsažen příběh galutu, exilu, jeho vzpomínky na Polsko, jeho magicko-realistický pohled na středoevropský židovský život. Jeho knihy mi pomáhaly pochopit matčin svět v Sobrancích i otcův v Radomi.

Mám rád i Saula Bellowa a Franze Kafku. Ten má temnější, bolestnější odstín, není tak optimistický jako Singer. Tuhle jsem si znovu četl *Proměnu*, odstup rodiny od Řehoře Samsy mě zase zasáhl. V příslovích je řečeno něco ve smyslu, že veškerý půvab je lež a krása neznámá nic. To je dost zásadní poznatek a myslím, že v judaismu se jde na dřevě, že se tu nejedná o povrch, o to, jak kdo vypadá. Jde o to, jaký jste, co ve vás je. Proto je jakákoli forma diskriminace proti duchu judaismu, vždyť barva kůže – to je povrch. Kafka to v téhle povídce skvěle ukazuje. Vědci se teď zabývají tím, jak se Kafka zajímal o židovství. Mimochodem on při svém stěhování po Praze bydlel také tady, v tomhle domě, kde sídlí americká ambasáda.

Kafka se přátelil s Jiřím Langerem, jeho krásné chasidské příběhy vyšly i anglicky.

Ty bych si opravdu rád přečetl, ale česky asi těžko. Znáš jen ty Wieselovy...

Přijel jste ze země, kde žijí miliony Židů, sem, kde je obec poměrně malá. Jak se tu v tomto ohledu vaše rodina cítí?

Ohromně se nám tu líbí. Poznali jsme úžasné lidi, na obci v Praze i v Brně a při všech bohoslužbách, jichž jsme se zúčastnili, nás krásně přijali. Ve Staronové synagoze jsem dostal *makom kavua*, své místo, kde sedávám. Je to pro mě velká čest, ta synagoga je opravdu krásná.

Moudrost judaismu je i v tom, že jako základ komunity, počet nutný ke společné modlitbě stanovuje deset lidí. A tady jich je přece mnohem, mnohem víc.

Alice Marxová

ZAČAL TO JOACHIM GANS

Osudem Židů je odepaměti odchod z jedné země do druhé. Jen výjimečně bývá dobrovolný. V Evropě jsou nejčastějším impulsem k takovému putování pogromy, které určovaly i jeho směr. Ve 14. a 15. století utíkali uprchlíci před pogromy ve Francii a v německých zemích i vyhnanci ze Španělska a Portugalska především na východ. V polovině 17. století kozáci Bohdana Chmelnického s krutostí neobyčejnou i v těch válkou zdivočelých dobách vyvraždili desítky tisíc obyvatel polských, litevských a běloruských ghetta a znovu rozhoupali kyvadlo dějin: od roku 1648 směřuje z východní Evropy na západ velká vlna židovské emigrace, která v různé intenzitě trvá až do dnešních dnů. Její součástí je i příchod Židů do Nového světa – v tomto případě proměnily pogromy v Rusku po roce 1880 dosud pozvolnou migraci v tsunami. Ještě v roce 1848 žilo v New Yorku deset tisíc Židů, kolem roku 1917 to však bylo už více než milion a půl osob (26,4 procenta obyvatel). I další dvě velké vlny židovské emigrace vyvolal pogrom: největší v dějinách, který vyhnal koncem třicátých a po polovině čtyřicátých let 20. století statisíce evropských Židů z jejich domovů.

V porovnání s uprchlíky z evropského východu nebylo židovských emigrantů z bývalého Československa nikdy mnoho, historik Guido Kisch ve své knize *In Search of Freedom* (London, 1948) však soudí, že exulanti z tohoto prostoru přinesli „nejen důležité a originální příspěvky k americké civilizaci, ale zanechali pozoruhodnou a trvalou stopu v americké kultuře a životě“. V této souvislosti se obvykle připomínají především dvě jména: Izák Weis a Luis D. Brandeis.

DVĚ TRVALÉ STOPY

Rabi IZÁK WEIS (1819–1900) se narodil v Lomničce u Františkových Lázní. V letech 1843–1846, kdy působil jako rabín v Radnici u Rokycan, se dostal do sporu s úřady pro své nekonformní postoje. Roku 1846 musel uprchnout ze země a uchýlil se i s rodinou do USA, kde je dodnes znám (pod jménem ISAAC MAYER WISE) jako zakladatel amerického reformního judaismu. Zavedl společnou modlitbu mužů a žen, sborový zpěv, konfirmaci apod. Jeho hlavním cílem, který naplnil, byl jednotný systém pro všechny reformní židovské obce v Americe. Rabi Wise byl váženou osobností a dostalo se mu mnoha oficiálních poct. Až do své smrti (zemřel v Cincinnati) se hlásil k svému českému původu.

LUIS D. BRANDEIS (1856–1941) pocházel z přední pražské rodiny, která emigrovala do Ameriky po roce 1848. Vystudoval práva na Harvardově univerzitě a na vrcholu kariéry byl roku 1916 zvolen soudcem Nejvyššího soudu USA (na tomto významném postu stanul jako první Žid). Jeho krédem bylo: „Největší hrozbou svobodě jsou neteční, lhostejní lidé.“ Brandeis působil v letech 1914–1921 jako předseda americké sionistické organizace a úzce spolupracoval s budoucím prvním izraelským prezidentem Ch. Weizmanem. Díky vazbám na prezidenta Wilsona a jeho administrativu sehrál důležitou úlohu při americké podpoře Balfourovy deklarace, obdobně jako při podpoře Masarykových snah (jako právník konzultoval např. prohlášení nezávislosti Československa). Od roku 1946 nese jeho jméno Brandeis University (Massachusetts), založená na principech rasové, náboženské a národnostní tolerance.

BYL PRVNÍ V AMERICE

Málokdo ví, že prvním Židem, který vkročil na půdu Nového světa, byl pražský rodák CHAJIM (JOACHIM) GANS. Byl zřejmě blízkým příbuzným Maharalova žáka Davida Ganse, astronoma a historika, jenž studoval také přírodní vědy, což tehdy nebylo v židovském prostředí běžné. Není vyloučeno, že ovlivnil i profesní směřování Joachima Ganse, který jako významný metalurg a prospektor působil v službách anglické královny. V roce 1585 – třicet pět let předtím, než vyjela loď s „Otcí poutníky“ – se stal klíčovou postavou první anglické výzkumné a kolonizační výpravy do Severní Ameriky a byl spoluzakladatelem první anglické osady na kontinentu. Když expedice skončila nezdarem, nikoli ovšem jeho vinou, vrátil se (na lodi sira Francise Drakea) do Anglie, kde jeho kariéru překazil náboženský spor; fakt, že byl jako Žid za „rouhání“ jen vypovězen ze země, svědčí o tom, že stále patřil k váženým osobnostem. Vrátil se do Německa (odkud byl kdysi povolán do Anglie) a odtud zřejmě do Čech: je pravděpodobné, že život dožil v České Lípě. (Jeho příběh popsal G. C. Grassl ve studii *Joachim Gans of Prague: America's First Jewish Visitor*, již otiskla Review of the Society for the History of Czechoslovak Jews I, NY 1987. Všechny šest sborníků Review editoval newyorský vynálezce, mecenáš pražského nakladatelství Sefer a židovských hřbitovů v rodných Čechách LEWIS WEINER, který odešel do USA v třicátých letech 20. století.) (tp)

PORTRÉT RABÍNA

O nové knize nakladatelství Sefer

V nakladatelství Sefer právě vychází kniha Jom Tov Lipmann Heller (1578–1654): *Portrét rabína z pera významného amerického judaisty Josepha M. Davise*. Hlavní osou této výjimečné studie je životní příběh s Prahou spojeného učence rabi Hellera. Autor zasazuje jeho biografii do kontextu židovských intelektuálních a společenských dějin přelomu 16. a 17. století a neopomíjí ani souvislosti s dějinami obecnými. Výsledkem je vsutku poutavý příběh, který nenásilnou formou poskytuje vzhled do fascinujícího myšlenkového světa učenců střední a východní Evropy jednoho z nejzajímavějších období židovských duchovních dějin.

Jom Tov Lipmann Heller se narodil v německém Wallersteinu. Přičlenil se do prominentní pražské rodiny Horowitzů a stal se navzdory nízkému věku rabínským soudcem v obci, která na konci 16. století patřila k největším a nejvýznamnějším. Bezpochyby se dostal do okruhu soukromé akademie (klausy) rabi Jehudy Levy ben Becalela – pražského Maharala, která představovala v porovnání s oficiální ješivou alternativní a otevřenější platformu pro setkávání již dospělých a myšlenkově nezávislých učenců. Zdá se, že právě toto publikum měl Maharal často na mysli, když koncipoval své spisy. Lze navíc předpokládat, že alespoň učenci, kteří byli s klausou už z dlouhodobějšího spojení, měli Maharalovy spisy k dispozici ještě v jejich rukopisné podobě (mezi sepsáním a vytištěním Maharalových spisů často uplynulo mnoho let, během nichž Maharal do textu zasahoval). Některé polemické pasáže jeho spisů, například známý útok na spis Me'or ejnajim Azarji de' Rossi (Mantova 1573–1575) v knize Beer ha-gola, dávají nejlepší smysl, chápeme-li je jako součást dialogu probíhajícího v Maharalově klausu. Můžeme předpokládat, že k Maharalovu okruhu patřil jeho bratr rabi Sinaj ben Becalel i jeho žák David Gans. Další učenci, jako byl Maharalův švagr rabi Jicchak Chajes nebo pražský rodák rabi Mordechaj Jaffe, se dostali na delší dobu do Itálie a patrně byli dobře informováni

o tamější produkci hebrejských knih (zejména Jaffe se o nejnovější hebrejskou tvorbu prokazatelně zajímal).

Obraz intelektuálních aktivit v židovské Praze by nebyl úplný bez zmínky o místních hebrejských tiskařích. Již roku 1569 vydal Mordechaj ben Geršom Katz v Praze filosoficko-teologický spis krakovského rabína Moše Isserlese (studoval u něj mimo jiné David Gans) Torat ha-ola, jenž prokazuje vysokou úroveň pražské hebrejské tiskárny a rovněž důležitý fakt, že zájem o nejnovější intelektuální trendy nemělo v Praze jen několik elitních učenců, ale byl zakotven v širším okruhu intelektuálů, pro něž se již vyplatilo vydávat odpovídající literaturu. Nepřekvapí proto, že Jom Tov Lipmann Heller v Praze nejen pokračoval ve studiu klasických rabínských disciplín, v jejichž centru stál Babilónský talmud a náboženskoprávní literatura, ale zajímal se také o židovskou filosofii, hebrejský jazyk nebo astronomii.

VÝJIMEČNÁ KNIHA

Po svém prvním pražském pobytu se stal Heller na čas rabínem v Mikulově a následně ve Vídni, odkud se vrátil do Prahy, tentokrát do funkce vrchního rabína. Profesor Davis proto seznamuje své čtenáře se způsobem vnitřního fungování židovských obcí i s charakterem jejich vztahů s nežidovskými institucemi. Hellerův příběh znovu tvoří hlavní osu vyprávění. Jednou z jeho povinností totiž bylo i rozhodování o výši příspěvku na židovskou daň, kterou měli platit majetní i chudší členové. Podobně jako dnes mohla být daň buď „rovná“, nebo „progresivní“. Právě nejspíše kvůli rozhodování v daňových záležitostech bylo na Hellera zasláno nežidovským úřadům nejasné obvinění, v jehož důsledku byl uvězněn ve Vídni a obviněn z pomlouvání křesťanství. Vyzval sice životem, avšak za cenu obrovské pokuty a ztráty možnosti působit jako rabín v českých zemích. V poslední části knihy profesora Davise se proto dostáváme na okraj východní Evropy, kam se Heller musel z Prahy přesunout. Hellerova osobní tragédie

dovoluje srovnat způsob života raně moderních Židů v Praze a v novějších a menších obcích polsko-litevského soustátí. Roku 1644 se stal Heller vrchním rabínem v Krakově, kde také prožil kozácké masakry roku 1648. Popis vývoje interpretací této tragické události obecných i židovských dějin v moderní historiografii představuje jen jeden z mnoha odborných přínosů Davisovy studie pro studium židovských dějin v českém prostředí.

Davisova kniha vychází z detailní znalosti primárních pramenů i odborné literatury a představuje první podobné shrnutí dané tematiky v českém jazyce. Vyznačuje se snadným jazykem, nepřetěžuje čtenáře zbytečnými podrobnostmi, a hodí se proto i jako odborně-populární uvedení do problematiky

PAVEL SLÁDEK

VE VÍDEŇSKÉM VĚZENÍ

Na konci června roku 1629 došlo v životě rabína Jom Tov Hellera k zásadní a tragické události: bez přesně udaného důvodu byl císařskými úřady vyzván, aby se dostavil do Vídně k císařskému soudu.

Někdy mezi lety 1644 a 1648 zaznamenal Heller události svého zatčení a procesu v pamětech, které nazval Megilat ejva (Svitek protivenství) a v nichž popisuje i další peripetie svého života. Hellerovo podání je prakticky naším jediným pramenem k celé sérii událostí. Česká edice knihy Josepha M. Davise *Portrét rabína Hellerův vlastní životopis* obsahuje a dává čtenáři nahlédnout do způsobu, jak se učenec a znalec Talmudu vyjadřoval. I v následujícím (pro potřeby Rch upraveném) úryvku z Davisovy knihy je z Megilat ejva hojně citováno.

OBVINĚNÍ

Jakému obvinění Heller čelil? Žádnému určitému. K tomu, aby byl člověk na královský nebo císařský rozkaz zatčen, nebylo v 17. století nutno obvinění z konkrétního zločinu. Člověka nejprve zatkli a přesný charakter jeho provinění byl určen teprve později, když úřady vyšetřily, čeho se dopustil.

Heller ovšem věřil, že byl udán svými oponenty mezi pražskými Židy. V létě 1629 se pražská židovská obec potýkala s břemenem zvláštních válečných daní. Má být nová daň rozložena rovnoměrně jako daň z hlavy, anebo proporcionálně v závislosti na majetku? Debaty o daňové zátěži přerostly v širší zápas o moc mezi frakcemi v pražské židovské obci. Frakce se nazývaly „starší“ a „ukřivdění“ a později v třicátých letech 17. století se transformovaly ve stranu „baše-

viovskou“ a „protibaševiovskou“. Navzdory své proklamované snaze „sblížit, a nikoli rozdělovat“ byl Heller identifikován s obecními „staršími“ baševiovské strany, jež představovala stranu stávajícího vedení, prosazující daňový systém zvyšující bohaté.

Strana „ukřivděných“ se v důsledku frustrace ze systému obecní samosprávy, jež jim upírala podíl na moci, obrátila se stížností k císaři. Císařský dvůr odpověděl teprve 2. května, pouhých sedm týdnů před Hellerovým zatčením. Císařský přípis adresovaný „rabínovi a starším“ pražské židovské obce používá silných slov. Vytyká obci „hrubou nerovnost“ ve výměru daní. Mimoto klade list vedení obce za vinu, že jeho oponenti – strana „ukřivděných“ – jsou zastrášováni výhrůžkami, že na ně bude uvalena klatba a půjdou do vězení. Heller se proto domníval, že opoziční strana sáhla k pomstě a způsobila jeho zatčení.

Heller dorazil do Vídně bez své rodiny (ale v doprovodu Hene Weiselse) v neděli okolo poledního, ani ne týden po svém zatčení. Ještě téhož dne chtěli předstoupit před císařského místokancléře Petera Heinricha von Stralendorfa; ten však nebyl k zastavení, a Heller proto přišel nazítří znovu.

Von Stralendorf, člen státní rady, měl císařskou službu v rodině. Jeho otec sloužil jako místokancléř na dvoře Rudolfa II. Ve svých čtyřiceti devíti letech byl Stralendorf svobodný a mohli bychom jej popsat jako talentovaného a výkonného dvorního úředníka, plně oddaného katolicismu. Heller píše:

Hovořil se mnou

zpříkra jménem císaře, nechť jeho sláva roste, o knize Rabenu Ašera, již jsem vydal tiskem spolu s vlastním podvojným komentářem [...]. Císaři [...] se prý doneslo, že jsem v nich psal proti jejich náboženství a proti jejich víře, a také věci bezbožné a silně polemické. Odpověděl jsem: „Nedej Bože, aby tvůj služebník něco takového učinil. Což nehovoří všechny naše knihy o záležitostech Talmudu, jak nám přikázal náš Zákon – Tóra Mojžišova? [Talmud] je vyjádřením našeho náboženství a výkladem psané Tóry, již nám dal jako zákon Hospodin, budiž požehnán. Zakazuje-li

Talmud bezbožné praktiky, hovoří o modloslužebnících a jejich modlách a pouze na ně svá slova vztahuje. Všichni učenci a autoři knih sepsaných od okamžiku, kdy byl redigován Talmud, jsou povinni neodklánět se od jeho slov.“

Místokancléř poslal Hellera zpět do hostince, ve kterém byl ubytován, a nařídil mu, aby jej za žádných okolností neopouštěl. Heller dodává:

Když jsem jej prosil o slitování, řekl mi, že císař, nechť jeho sláva roste, mne chtěl původně nechat uvrhnout do nejtvrdšího žaláře. On však prý za mne orodoval, abych nebyl uvězněn.

Heller se tedy vrátil do hostince a čekal tam celý týden, než se kola císařské byrokracie pohnula.

Nesmíme zamlčet, že Hellerova odpověď místokancléři ohledně problému Talmudu, křesťanství a modloslužebnictví byla diplomaticky opatrná, jak odpovídalo vysoce nebezpečné situaci. Tato odpověď se vyznačovala dokonce jistou výmluvností, nebyla však zdaleka upřímná. Ve svazku *Maadanej melech* z roku 1619

Tzv. křižovnický plán (Samuel Globic, kolem 1665) zobrazuje pražské Židovské Město v podobě, kterou mělo za života rabi Hellera. Červeně jsou vybarveny střechy patřící ke Starému Městu, černě střechy Židovského Města. © Přírodovědecká fakulta UK, mapová sbírka.

Heller skutečně tvrdí, že na křesťanství se aplikují zákony pojednávající o modloslužebnictví. Někteří středověcí talmudisté včetně samotného Ašera ben Jechiela, jehož text Heller v *Maadanej melech* komentuje, tvrdili opak a obhajovali právní rozlišení mezi polyteismem a učením o Trojici. Právě toto stanovisko Heller přednesl Stralendorfovi, i když sám zmíněné rozlišení odmítal.

VYŠETŘOVÁNÍ

V neděli 17. tamuzu, tedy v den, ve který se podle židovské tradice odehrála rozlič-

ná neštěstí, přišel do Hellerova hostince vídeňský rychtář v doprovodu dvou mužů. V ruce měl místokancléřův přípis, který přikazoval uvrhnout Hellera do společné cely městského vězení. Někteří z představitelů vídeňské židovské obce jej tam doprovodili: „Svémi slovy se mne snažili posílit a dodat mi odvahy.“ Jakmile se však dostal do vězení, nesměl jej již nikdo doprovázet ani s ním mluvit: „Avšak všichni moji spoluvězněové se ke mně chovali s úctou a prokazovali mi každý podle svých možností všemožné úsluhy.“ Heller připisuje toto shovívavé zacházení Boží milosti, což vypovídá mnohé o ohleduplnosti vídeňských trestanců. Nezmiňuje nic o tom, zda vídeňští židovští starší Hellero- vým spoluvězňům naznačili, že by jim uctivé chování mohlo vynést finanční odměnu.

Následujícího dne, dva týdny od zatčení, přestěhovali Hellera do místnosti v domě nejvyššího městského rychtáře, kde směl přijímat návštěvy. V úterý židovská obec docílila toho, že byl Heller vyňat z jurisdikce města do jurisdikce císařského dvora a přestěhován do místnosti patřící dvornímu komořimu (*Hofprofos*), kde dostal postel, židli, stůl a lampu: „Také představený věznicemi projevoval milosrdenství a neodepřel mi nic z toho, oč jsem žádal.“ Obecně v té době platilo, že si člověk mohl penězi zajistit ve vězení lepší zacházení, pokud ovšem nebyl mučen.

Následujícího dne, ve středu 20. tamuzu, Hellera odvedli, aby byl vyšetřován před zvláštní císařskou komisí. V komisi seděli také učenci, křesťanští hebraisté jako císařský knihovník Sebastian Tegnagel a konvertita Paul Josef bar Cadok, jemuž připadl úkol pročíst Hellerovy spisy a zjistit, zda neobsahují něco protikřesťanského.

Cenzoři se nepřilíh nápaditě podívali na první strany, avšak i tak nalezli, co potřebovali. Zabývali se Hellerovým úvodem k *Maadanej melech*. „Proč velebíš Talmud?“ ptali se. „Což sám papež, jenž je duchovním otcem všech císařů a jehož musí všichni poslouchat, nenařídil Talmud spálit?“

(pokračování na str. 17)

SLOVENSKÝ ZÁPISNÍK II

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v priebehu posledného roku reagoval na viaceré udalosti verejného života, ktoré sa dotýkali židovskej komunity na Slovensku. V minulom *Roš chodeši* sme informovali čitateľov o spomenutých prípadoch. Nasledujúci príspevok je jeho pokračovaním.

GLORIFIKÁCIA TISA A VOJTAŠŠÁKA

Z právneho hľadiska je jedinou inštitúciou, ktorá má právnu relevanciu pozastaviť glorifikáciu Ferdinanda Ďurčanského alebo iných pohlavárov fašizmu, Národná rada Slovenskej republiky. Jestvuje dokonca precedens – NR zakročila proti pomníku vtáka Turula, ktorý je maďarským národným symbolom. Avšak nikdy nezasiahla v prípadoch glorifikácie prezidenta Slovenského štátu Jozefa Tisa. Očakávať, že sa ozve v takomto prípade, by nebolo realistické. Obraz o vzťahu slovenskej spoločnosti k svojmu historickému dedičstvu môžeme ilustrovať viacerými faktami.

Dnes jestvuje na území Slovenskej republiky viacero hmotných pripomienok, ktoré môžeme považovať za verejnú glorifikáciu Jozefa Tisa. Sú to (bez nároku na úplnosť): Busta na Tisovom rodnom dome v Bytči, na ulici 1. mája, ktorá sa nachádza priamo v centre mesta naproti sídlu Mestskej polície; okrem nej je na dome vystavený ďalší písomný materiál a kvetinová výzdoba. Ulica Dr. Jozefa Tisa v obci Varín (v blízkosti Žiliny). Socha Tisa v obci Čakajovce (v blízkosti Nítry), ktorá je súčasťou *Panteónu slovenských dejateľov* a je umiestnená pred budovou Obecného úradu v Čakajovciach. Pamätná tabuľa v meste Rajec umiestnená v centre mesta na budove fary v blízkosti kostola. Pamätná tabuľa v obci Ošadnica umiestnená v centre na budove fary v blízkosti kostola. Fiktívny hrob J. Tisa na martinskom cintoríne v Bratislave.

Pokračujú aj snahy rímsko-katolíckej cirkvi na Slovensku ohľadne blahoslavenia bývalého spišského biskupa Jána Vojtaššáka, ktorý bol podpredsedom štátnej rady v období Slovenského štátu a je tiež známy ako arizátor Baldovských kúpeľov, udávač a antisemita.

V októbri 2010 usporiadala Konferencia biskupov Slovenska a Spišská kapitula vedeckú konferenciu o biskupovi Vojtaššákov. Ústredný zväz židovských náboženských obcí listom oslovil organizátorov (biskupov R. Bezáka a F. Tondru) a požiadal, aby bolo zástupcovi Dokumentačného

strediska holokaustu pri ÚZ ŽNO umožnené predniesť na konferencii príspevok. Organizátori návrh odmietli, zdôvodnili to nedostatkom času a fixným programom. Konferencie sa napokon zúčastnili len obhajcovia Slovenského štátu ako M. Ďurica, F. Vnuk, R. Letz, P. Mulík, prof. Hrabovec, I. Chalupecký, J. Duda, V. Judák, I. Petranský a ďalší pracovníci Matice slovenskej a Ústavu pamäti národa. Napriek deklarovanej vedeckosti nevyšiel z tejto konferencie žiaden výstup, zborník, záznam alebo niečo podobné. Pri posudzovaní Vojtaššáka sú racionálne argumenty zo strany jeho obhajcov potláčané a pod

Spišský biskup Ján Vojtaššák. Foto archiv.

kepienkom vedeckosti sa buduje ideologická propaganda hrubého zrna. Napriek skutočnosti, že Vatikán mlčky akceptoval kritické výhrady k osobe Vojtaššáka a de facto zastavil proces jeho beatifikácie, na Slovensku sú po ňom pomenované ulice (napr. v Žiline) a pokračujú snahy o falšovanie jeho dejinného postavenia. Najčastejšie sa argumentuje utrpením, ktorému bol vystavený počas komunistického režimu. Koncom februára 2011 vydala katolícka cirkev „pastiersky list“ vydaný pri príležitosti 90. výročia Vojtaššákovho uvedenia do úradu biskupa. List, ktorý nesie podpis súčasného spišského biskupa Františka Tondru, je útokom na liberalizmus, ktorý vládol v období prvej ČSR. V jeho závere sa píše: „*Zlý duch, ktorý celým svojím bytím nenávidí Krista a jeho Cirkev, má vždy ten istý cieľ, používa tie isté metódy, iba v obmenenej forme. Ten liberalizmus, ktorý sa presadzoval po vzniku ČSR, ako som už spomenul, presadzuje sa aj*

dnes. [...] Pevne veríme, že duša Vojtaššáka je už v nebi. Túžime však, aby to oficiálne potvrdila aj matka Cirkev jeho blahorečením. Proces blahorečenia nezaspal. Má však aj svojich odporcov, preto je to zdĺhavé. Táto vec však nie je len v našich rukách. Ak je to Božia vôľa, iste sa to podarí. Treba však ešte viac zintenzívniť modlitby a dobré skutky na tento úmysel, aby ho Cirkev vyzdvihla na oltár.“

SIDOROVE DENNÍKY, MNOHELOVA ULICA, FERENČÍKOVA TABUĽA

V nedávnej minulosti som informoval čitateľov *Rch* o afére súvisiacej s vydaním denníkov iného radikálneho ľudáckeho politika – Karola Sidora. Sidorove denníky vydal Ústav pamäti národa spolu s Nadáciou Matice slovenskej na jar roku 2010. Editorom denníkov bol proľudácky historik František Vnuk, ktorý je známy sympatiami k Slovenskému štátu a jeho predstaviteľom. Ako naznačuje recenzia Denníkov v Historickom časopise SAV (r. 58, č. 4, s. 758), je pravdepodobné, že z vydania sa „stratili“ pasáže poukazujúce na antisemitské prejavy Karola Sidora na pôde Československého parlamentu, kde tento ľudácky politik už vo februári 1937 navrhol vysťahovanie Židov na územie sovietskeho Birobidžanu.

Pripomínaním bývalých aj súčasných kázus spojených s glorifikáciou politikov a verejných činiteľov z obdobia slovenského fašizmu chcem poukázať na skutočnosť, že na Slovensku dochádza v masovom meradle k rehabilitácii a glorifikácii týchto osôb. Na ÚZ ŽNO sme už neraz diskutovali o otázke, kedy je potrebné verejne protestovať. Početnosť uvedených glorifikácií predstaviteľov fašizmu rastie a prekračuje reálne možnosti našich protestov. Aj v čase, keď píšem tieto riadky, som zaznamenal v tlači nový prípad z Popradu, kde pomenovali ulicu a školu podľa rímskokatolíckeho kňaza Štefana Mnoheľa, ktorý bol verejne činný počas Slovenského štátu.

Miestni znalci pomerov tvrdia, že poctu si nezaslúži človek, ktorý vo svojej dobe podpísal arizácie a podieľal sa na deportáciách Židov. Podľa lokálneho historika Jána Pitoňáka, ktorý sa už roky zaujíma o osud Mnoheľa, listiny z archívu v Spišskej Sobote hovoria, že bol vládnym komisárom a členom HSL, ktorá bola v tom čase pri moci a schvalovala zákony, na základe ktorých sa diali deportácie Židov.

Ešte kriklavejší je nedávno medializovaný prípad Jána Ferenčíka (1888–1950) z Ružomberku. Jedná sa o katolíckeho kňaza z obdobia Slovenského štátu, obdi-

vovateľa a autora mnohých chválospevov na Adolfa Hitlera. Ferenčík, ktorý mal na budove Mestského úradu v Ružomberku osem rokov vystavenú pamätnú tabuľu, patril k najexponovanejším predstaviteľom radikálneho krídla ľudáckeho režimu. Na jeho prípad upozornil reportér lokálnej ružomerskej TV stanice Jozef Karika (narodený 1980). Jeho reportáž a rozhovor novinára Karola Sudora s Karikom v denníku SME vynesli celú aféru na denné svetlo. Karika v reportáži uviedol, že Ján Ferenčík sa zúčastnil osláv narodenín Adolfa Hitlera, ktoré organizovala miestna organizácia SS. Oslavoval Hitlera až do konca vojny, bol aj poslancom Slovenského snemu, mal množstvo funkcií a ako gardistický funkcionár zodpovedal za ideologickú výchovu ružomerských gardistov. Citujem z reportáže Jozefa Karika:

Zaujímavé sú aj poznámky Jozefa Karika o reakcii ružomerského Katolíckeho kruhu na reportáž (Katolícky kruh nechal inštalovať tabuľu Ferenčíkovi) a tiež o prieniku zoznamu mien arizátorov z Ružomberku s menami na zozname Katolíckeho kruhu.

Viac ako tri roky trvajúci zápas Jozefa Karika za odstránenie tabule v Ružomberku sa úspešne ukončil v posledný marcový deň roku 2011, keď bola tabuľa na počesť Jána Ferenčíka z budovy radnice odinštalovaná. Potešujúca je informácia, že proti tabuli na miestnej úrovni protestovalo u primátora a mestského zastupiteľstva veľa miestnych mladých ľudí, menej potešujúci je, že tabule boli pôvodne tri: uprostred patri Andrejovi Hlinkovi (to je na Slovensku dnes žiaľ už skoro všade), na pravej strane patri Karolovi Sidorovi!

Ferenčík je odinštalovaný, Hlinka a Sidor nie. Foto autor.

„A takáto fašistická sviňa má dnes tabuľu na mestskom úrade. Mne je jedno, že to bol katolícky kňaz, jednoducho šiel nad rámec všetkého možného. Také veci od neho nikto nevyžadoval, bola to jeho osobná aktivita. Jeho obdiv k Hitlerovi pritom nebol jednorazový, nešlo o zblúdenca, ktorý sa pomýlil, lebo ho zblbla propaganda. On chválil Hitlera ešte aj v čase, keď už každý vedel, čo sa deje so Židmi, vyvezenými do Osvienčimu a inde. Ak pritom niekto dokáže Hitlera prirovnávať k Tomášovi Akvinskému, sľubovať mu lojalitu, hajlovať a podobne, nemáme sa o čom bažiť. Nakoniec sme v archívoch zistili, že odobratím istých funkcií ho degradoval ešte aj samotný Vatikán. Nestačilo, v Ružomberku sme mu dali čestný flek na budove mestského úradu.“

Na tejto malej epizóde vidieť ťažkosti boja proti glorifikácii fašizmu na Slovensku. Podobných prípadov glorifikácie je viacero. Ich spoločným menovateľom zo strany neoľudákov je snaha o rehabilitáciu Slovenského štátu a na druhej strane sa jedná o zlyhávanie slovenských intelektuálnych elít, ktoré nie sú schopné reflektovať nepríjemné fakty z histórie Slovenska a miesto toho budujú falošný obraz o „holubičom“ národe, ktorý nikdy nikomu neublížil.

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA

Slovensko má inštitúciu, ktorá má zákonom deklarovanú úlohu reflektovať slovenské dejiny v období fašistickej a komunistickej totality. Je to Ústav pamäti národa. V zmysle zákona má ústav sprístupňovať,

skúmať, zverejňovať a dokumentovať zločiny fašizmu a komunizmu v rokoch 1939 až 1989. Priamo v preambule zákona č. 553/2002 stojí, že úlohou ústavu je dokumentovať zločiny, ktorých sa štát dopustil na svojich občanoch. Žiaľ, činnosť ústavu, ktorý sa za predchádzajúcej vlády dostal pod politickú kuratelú SNS, je viac obhajobou ľudáckeho režimu, než činnosťou, ktorú by v zmysle zákona mal vykonávať. Vyššie uvedená spolupráca ÚPN a Nadácie Matice slovenskej na vydaní Denníkov Karola Sidora, prizvanie editora, ktorý je fanatický obhajca Slovenského štátu, „vypustenie“ textov, ktoré predstavujú Sidora v negatívnom osvetlení, toto ilustruje vzťah ÚPN k obdobiu rokov 1939–1945.

V auguste roku 2010 organizoval ÚPN diskusiu o Otomarovi Kubalovi, veliteľovi smutne preslávených Pohotovostných oddielov Hlinkovej gardy, ktorý bol po vojne odsúdený k trestu smrti a popravený. Na spomenutej diskusii sa František Vnuk kriticky vyslovil jednak k odsúdeniu O. Kubalu, ale aj k pôsobeniu povojnového retribučného súdництва vôbec. Diskusie sa zúčastnil aj zať Alexandra Macha pán Karol Kubík, ktorý vyzdvihol osobnosť Otomara Kubalu ako slušného a sympatickeho človeka, „ktorého odsúdenie a poprava vyvolala zdesenie“.

Úplne absurdné je predsedom správnej rady Ivanom Petranským etablované obsadenie spolupracovníkov ústavu, medzi ktorými je značný počet ľudí, ktorí opakovane a verejne vyjadrili svoje sympatie Slovenskému štátu 1939–1945. Ako príklad menujem ukážku názorov dvoch z nich: už citovaného Františka Vnuka („Slováci ako jediní mali príčinu deportovať židovské obyvateľstvo“) a Petra Mulíka („Prípady biskupa Vojtaššáka [jeho arizácia Baldovských kúpeľov – pozn. autora] treba vidieť vo svetle katolíckej sociálnej náuky, ktorá požaduje, aby katolíci svojej majetok zveľadovali. Nemalo by sa teda hovoriť, že biskup Ján Vojtaššák arizoval, pretože jeho zámerom bolo Baldovské kúpele zveľadiť“).

Jedna z posledných akcií, na ktorej sa zúčastnili aj pracovníci ÚPN vrátane Ivana Petranského, bolo kolokvium organizované 9. marca 2011 Maticou slovenskou a venované osobe F. Ďurčanského. Predstavitelia ÚPN počas emotívnej diskusie o hodnotení F. Ďurčanského nevyjadrili žiaden názor a nezapojili sa do diskusie. Vzhľadom k uvedeným skutočnostiam nemožno očakávať protesty ÚPN proti glorifikácii ľudáckych politikov.

(dokončenie nabitúce)
JARO FRANEK, Bratislava

ČTVRTÉ MÍSTO V GALUTU

Z cyklu *Kde všude žijí Židé*

V Latinské Americe žili Židé již v dobách koloniálních; byli to ovšem výlučně sefardští Židé z Iberského poloostrova, kteří uprchli před inkvizicí přes oceán. Příliv Aškenazim je zaznamenán až během 19. století, kdy přicházeli většinou z Francie, Anglie a Německa; ze středněvýchodní a východní Evropy, zejména z Ruska, emigrovali ve větším počtu až na rozhraní 19. a 20. století.

Největší koncentrace Židů v Latinské Americe se nalézá v Argentíně (což je důsledek imigračního proudu, zahájeného kolonizačním úsilím evropských židovských organizací). Kolem roku 1970 tu žila necelá polovina z 800 000 latinskoamerických Židů, a i když se jejich počet v posledních desetiletích z důvodů, o nichž ještě bude řeč, snížil, odhaduje se, že Argentina zaujímá po USA, Francii a Kanadě čtvrté místo mezi státy galutu.

BARON HIRSCH NAKUPUJE V ARGENTINĚ

V Buenos Aires existovala kechila již roku 1862, ale skutečný příval imigrantů přišel až po roce 1880, kdy vypukla v Rusku série pogromů a kdy se židovské filantropické organizace, zejména Alliance Israélite Universelle, snažily zajistit uprchlíkům nové domovy. Důležitou roli tu sehrály dva momenty. Za prvé fakt, že argentinský stát podporoval imigraci; v obrovské, málo zalidněné zemi se podpora přistěhovalectví stala důležitým politickým úkolem vlád. Za druhé počínání pařížského filantropa barona Maurice Hirsche, který v Argentíně kupoval zemědělskou půdu a zakládal kolonie pro uprchlíky v oblasti přítoků Río de la Plata. Díky tomu již roku 1890 vzniká první organizovaná židovská kolonie Moises Ville.

Baron Hirsch zakoupil asi půl milionu hektarů zemědělské půdy, aby se na ní usadilo nejméně 10 000 přistěhovalců. Nakonec jich bylo méně, ale přesto se židovští gauchos časem stali legendou – přispívali k modernizaci zemědělství a agroindustrializaci, zakládali školy, nemocnice, knihovny. Roku 1934, kdy došlo částečně k výměně generací a mladí Židé houfně odcházeli do měst, zbylo ještě 3000 kolonistů, o čtyřicet let později, v roce 1970, jich už ale bylo jenom 2000.

Příliv Židů do měst dal podnět k vzniku nových náboženských, sociálních, výchovných apod. institucí. Židovský element se upevnil nejen v hlavním městě, kde vznikly

Legendární židovský gaucho, 1886. Foto archiv.

židovské čtvrti a roku 1932 byla dokončena hlavní synagoga ve středu města (nedaleko opery Teatro Colón), ale i v dalších důležitých centrech, jako je Córdoba, Rosario, Santa Fé, San Miguel de Tucumán aj. V době, kdy byla dostavěna hlavní synagoga, žilo v Argentíně více než 131 000 osob registrovaných v kechilot (z toho 80 procent v hlavním městě); Židů v běžném smyslu slova bylo podstatně více. Většinu z nich reprezentovala z pohledu právního a politického organizace DAIA, založená v roce 1935.

ČTYŘI KU JEDNÉ

Pokud jde o vztah ostatních obyvatel k židovské menšině, objevovaly se v prvních desetiletích 20. století antisemitské tendence periferního charakteru, které však nic nezměnily na ústavně zaručené rovno-

právnosti všech obyvatel země. Tento celkem harmonický vývoj, který byl jen přirozený ve státě, jehož obyvatelstvo tvořili převážně přistěhovalci první, druhé nebo třetí generace (a to hlavně španělští a italské), začínal být ohrožen krizí demokracie a liberalismu v třicátých letech v důsledku světové krize. Po vojenském převratu v Argentíně roku 1930 se s ekonomickým protekcionismem omezilo i přistěhovalectví, přičemž vláda neargumentovala jen ekonomicky a sociálně, nýbrž také politicky, ba i biologicko-rasisticky – vliv nových totalitních proudů z Evropy byl znatelný. Celková situace argentinských Židů se alespoň navenek nezhoršila, ačkoli se o to svou propagandou i intervencemi snažila jak část nacisty ovlivněné německé menšiny v zemi, tak velice aktivní velvyslanectví hitlerovského Německa v Buenos Aires.

Za války ovšem politická nevěle úřadů k imigraci Židů a nacismem pronásledovaných osob zesílila a často se projevovala zcela otevřeně. Výmluvné jsou statistiky: zatímco ze čtyř nežidovských žadatelů o přistěhování do Argentiny býval odmítnut jeden, v případě židovských zájemců byl poměr přesně opačný. V čele imigračního úřadu stál v oněch letech vyslovený nacista, který podle vlastních slov posuzoval imigrační žádosti „podle kritéria krve a rasy“.

PERÓN, PERÓN!

Dlouhá léta byl nejdůležitějším činitelem tohoto úřadu dokonce bývalý důstojník SS; to už bylo po válce, za vlády prezidenta-diktátora Juana Dominga Peróna (1946 až 1955). Tehdy se hranice otevřely (podle statistik v publikacích DAIA) pro 32 172 „uprchlíků před demokracií“, tedy nacisty různých národností. Celkem Argentina

Židovští imigranti, 1929. Foto archiv.

Synagoga v Buenos Aires, 1905. Dobová pohlednice.

přijala do roku 1949 71 421 válečných uprchlíků, z nichž Židů bylo jen asi 3000. V roce 1949 Perón vyhlásil amnestii pro ilegální přistěhovalce. Opatření přišlo vhod řadě ilegálně přistěhovaných nacistů, ale také tisícům Židů, kteří se od čtyřicátých let dostávali bez povolení do Argentiny ze sousedních zemí. Ještě předtím, v roce 1947, došlo ke sčítání lidu – prvnímu, kde se zaznamenalo i náboženství. V Argentíně tehdy žilo asi 250 000 osob židovské víry.

V názoru na povahu vztahu prezidenta Peróna k Židům se historici dodnes neshodují. Antisemitou – alespoň navenek – nebyl a podporoval i úsilí některých židovských činitelů, kteří chtěli s peronismem spolupracovat. Na druhou stranu je známo, že projevoval otevřené sympatie k uprchlým nacistům ze všech končin Evropy, kteří také díky jeho pomoci našli cestu do Argentiny a často i prostředky k nové existenci. Sám byl původně bezpochyby orientován fašisticky a nijak nebránil antisemitským výlevům části svých přívrženců. Protižidovské aktivity zintenzivněly po jeho odchodu z úřadu a hlavně po únosu Neoargentince Adolfa Eichmanna a soudu s ním v Izraeli.

V roce, kdy došlo k únosu Eichmanna izraelským komandem (1960), byla nejdůležitější organizací argentinských neonacistů skupina Tacuara, která stojí za zmínku i proto, že se během mála let stala mobilizačním centrem castrismu, z něhož pocházela značná část pozdějších šéfů místních levicových guerrillas a guevaristického terorismu. „Modernizace“ zachvátila celou extremistickou frontu: rasismus,

podle linie tehdejší sovětsko-kubánské propagandy.

Po Perónově pádu (1955) se u vlády střídali demokraticky volení civilní politici a vojenští pučisté. Po návratu Peróna z emigrace (1973) a jeho zvolení do úřadu šéfa státu (v následujícím roce zemřel sešlostí věkem) sloužil periferní antisemitismus jako propagandistická zbraň ve sporech mezi pravice a levice. Pro politiku přestárlé hlavy státu bylo charakteristické, že v jeho poslední vládě byl ministrem hospodářství Žid (José Ber Gelbard) a nejdůležitějším členem kabinetu (a důvěrníkem prezidenta) zuřivý antisemita (José López Rega).

Nicméně antisemitismus zůstal v této době okrajovým jevem omezené důležitosti i omezeného dosahu.

ATENTÁTY

Poslední vojenská diktatura v Argentíně (1976–1983), nastolená především jako reakce na aktivity castrovské guerilly, oficiálně nikdy nevedla protižidovskou politiku. Ví se však, že ve věznicích pro zajaté teroristy, kteří věznění nezřídka nepřežili, se někteří vyšetřovatelé chovali k židovským vězňům vysloveně antisemitsky a v nacistickém duchu. Pravda je, že se mladí Židé podíleli v poměrně vysokém počtu na aktivitách guerilly; teroristé verbovali často na univerzitách, kam chodilo mnoho židovských studentů. Ozbrojený lokální „boj za socialismus“ v intencích Fidela Castra byl totiž skoro výlučně záležitostí potomků ze středních vrstev.

Po více než čtvrtstoletí, které uplynulo od znovunastolení demokracie v Argentíně, se sice ještě registrují protižidovské epizody, ale vycházejí z malých anonymních neonacistických skupin. Dva atentáty – proti izraelskému velvyslanectví v Buenos Aires roku 1992 (29 mrtvých) a proti důležité židovské sociální instituci AMIA o dva roky později (85 mrtvých) – byly organizovány islámskými teroristy ze zahraničí. Dodnes se neví, jestli se těchto zločinů účastnily také místní živly; oba zločiny zůstaly bez trestu. Po atentátech však, zdá se, zesílila solidarita širších vrstev se židovskou menšinou. Politické strany a vlády, ať se jedná o vlády peronistického „justicialismu“, nebo centristické Radikální strany a jejich spojenci, se v neutrálním postoji k židovské menšině dnes nijak neliší.

PERSPEKTIVY

V druhé polovině 20. století zmizelo jidiš jako denní jazyk větší části argentinských Aškenazim; jazyk ladino měl už dříve u sefardských Židů podobný osud. Tamní Židé nicméně udržují síť kulturních, sociálních a náboženských institucí. Účastní se také ve značně míře politického života, působí v lo-

kálních administrativách, mezi guvernéry provincií, v obou komorách parlamentu i v ministerských kabinetech. Jsou bezesporu na sociálním vzestupu: v poměru k ostatnímu obyvatelstvu mají vyšší zastoupení v řadě vysoce kvalifikovaných povolání (lékaři, právníci, novináři, inženýři i v dalších povoláních s akademickým pozadím), ve velkém počtu se také podílejí na oborech, jako je věda,

umění, ekonomie a zejména průmysl a služby; jen v zemědělství je už dnes židovská účast spíše slabá. Je tedy zřejmé, že dnešní židovská pospolitost v Argentíně, skládající se většinou z příslušníků třetí až páté generace v zemi narozených, je integrována v argentinské společnosti.

Podle novějších odhadů žije v zemi 150 až 220 tisíc osob, které se hlásí k židovství. Jejich počet se však podle všeho stále zmenšuje: vinu na tom má vystěhování (často v důsledku studií v zahraničí), smíšená manželství a další běžné druhy asimilace. Dlouhodobé perspektivy argentinského Židovstva tudíž nejsou jenom světlé.

ROBERT F. LAMBERG, Buenos Aires

Hlavní synagoga a židovské centrum. Foto archiv.

Židovský gaucho ještě nevmřel! Foto archiv.

Brána první organizované židovské kolonie Moises Ville. Foto archiv.

jako takový latinskému prostředí spíše cizí, byl vystřídán antiizraelskou orientací

JOHANNES BUXTORF, KŘESŤANSKÝ JUDAISTA

Cyklus Rabínské myšlení středověku a renesance

Zabýváme-li se na tomto místě rabínským myšlením středověku a renesance, není možné zcela opomenout ani pohled z druhé strany. Jak vnímali rabínskou vzdělanost a obecně život Židů nežidovští učenci? Dokázali proměnat rabínského myšlení porozumět, nebo pro ně zůstalo zahaleno pláštíkem stereotypů? Prvním křesťanským hebraistou, u jehož díla se zastavíme, je Johannes Buxtorf. Narodil se 25. prosince 1564 ve vestfálském městě Kamen. Studoval na univerzitě v Marburku, v Herbornu u Johanna Piscatora (1546–1625), který jej přivedl ke studiu hebrejštiny. V roce 1591 se z podnětu protestantského teologa Johanna Jacoba Grynoeuse (1540–1617) usadil v Basileji, kde získal doktorát, oženil se a jako profesor filosofie působil na místní univerzitě až do své smrti 13. září 1629.

KŘESŤANSKÝ HEBRAISTA

Johannes Buxtorf patřil ve své době k největším znalcům hebrejštiny. V roce 1605 vydal v Basileji *Pravidla gramatiky hebrejského jazyka (Præceptiones grammaticæ de lingua hebræa)*, zabýval se hebrejskou a aramejskou lexikografií, jak dosvědčuje *Lexicon hebraicum et aramaicum*, který vydal roku 1607 rovněž v Basileji. Tyto příručky byly opakovaně vydávány a patřily až do poloviny 18. století k základní výbavě křesťanských hebraistů. Hlavním předmětem Buxtorfova zájmu však byla od počátku hebrejská Bible, již v letech 1618–1619 vydal s řadou středověkých komentářů a také s rabínským textově-kritickým aparátem, tzv. *masorou*. Zároveň k textu hebrejské Bible vypracoval autoritativní konkordanci (*Concordantie Bibliorum Hebraica*, 1632).

Buxtorf byl jedním z prvních křesťanských hebraistů, kteří si uvědomili, že dějiny židovského písemnictví neskončily uzavřením hebrejské Bible ani *Babylónského talmudu*. Zabýval se středověkou i soudobou rabínskou literaturou, jak dosvědčuje spis *Bibliotheca rabbinica*, obsahující popis 324 hebrejských spisů v jeho knihovně, vydaný v Basileji roku 1613. Tato práce patří k základům moderní hebrejské bibliografie. Stejněho

roku vydal Buxtorf slovník hebrejských zkratk (*De abbreviaturis Hebraicis*). Tento spis vyšel později v rozšířené verzi péčí autorova syna Johanna Buxtorfa mladšího (1599–1664). Obě díla odrážejí nejen Buxtorfovu hlubokou znalost rabínské literatury, ale také vědomí historické změny v židovském náboženství. Například k rabínskému titulu *morenu* (doslova „náš učitel“) v pojednání o zkratkách píše:

Portrét Johannese Buxtorfa (1564–1626).

Morenu znamená v latině doctor noster – náš učitel. Tento titul je nový a vznikl teprve před asi dvěma sty lety v Německu. [...] Základem byl zvyk křesťanů, kteří povyšují muže nad jiné vynikající učeností na doktory. Proto také Židé chtěli mezi sebou mít doktory, kteří by nad ostatní rabíny vynikali. Tak byl vytvořen titul more, popřípadě morenu, namísto dřívějšího rabi, označující toho, kdo je hlavou ostatních rabínů a učitelů, vedoucím školy a hlavním soudcem (De abbreviaturis Hebraicis, s. 121).

Termín je skutečně doložen teprve od poloviny 14. století, spolu se zkratkou MH"R (*Morenu ha-rav*). Původ titulu

však zřejmě neleží (jak soudí Buxtorf na základě Abravanelova komentáře k *Pirkej avot*) v evropském univerzitním prostředí. Souvisí spíše s obnovením rabínské ordinace (*smicha*) v Aškenázu. Stalo se tak ovšem skutečně v německých zemích, věříme-li pražskému kronikáři Davidu Gansovi, podle nějž byli prvními držiteli titulu *more* rabi Šalom, působící ve Vídeňském Novém Městě, a známější rabi Jaakov Mollin – Maharil. Buxtorf ostatně čerpal právě z Gansovy kroniky. Pravdu měl rovněž v tom, že titul v židovské společnosti označuje učenca, který je oprávněn vydávat náboženskoprávní rozhodnutí.

V souladu s humanistickým zájmem o dějiny se Buxtorf pokouší rekonstruovat historii židovského lidu. Jakkoli mohou být konkrétní vyvození mylná, odrážejí změnu uvažování o Židech. Buxtorf začleňuje dějiny židovského lidu do dějin obecných. Vymaňuje tak Židy z neartikulovaného bezčasí a přiznává jejich existenci autonomní smysl. Například o rabi Šimonu bar Jochajovi, který vystupuje v *Babylónském talmudu* a kterému bylo podle tradice připisováno autorství knihy *Zohar* (ve skutečnosti vznikla teprve na konci 13. století), Buxtorf píše:

Byl žákem rabi Akivy, který ukončil svůj život jako mučedník přibližně sto dvacet let po zničení Města a Chrámu, tedy asi roku 120 podle křesťanského počtu, ve válce Hadriána proti Židům. Tento rabi Šimon byl autorem oslavované knihy Zohar (tamtéž, s. 199–200).

Buxtorfovo studium hebrejské literatury se nemohlo uskutečnit bez židovských pomocníků. Nejpozději od roku 1617 zaměstnával dva židovské asistenty. Jedním z nich byl Avraham ben Eliezer Braunschweig, který pomáhal Buxtorfovi s druhým vydáním jeho rabínské Bible. V Basileji platil od roku 1557 zákon, zakazující přítomnost Židů ve městě. Buxtorf proto musel pro své spolupracovníky zajistit zvláštní povolení k pobytu. Když se roku 1619 Avrahamu Braunschweigovi narodil syn, Buxtorf a jeho tiskař Ludwig König nedokázali odolat zvědavosti a zúčastnili se rituálu obřizky. Oba byli za toto překročení hranic mezi křesťanským a židovským světem postizeni pokutou 100 zlatých, zatímco židovský otec musel zaplatit 400 zlatých a přítomní Židé byli na několik dní uvězněni.

SYNAGOGA JUDAICA

Nejvýznamnějším Buxtorfovým spísem je bezesporu *Židovská synagoga*, která vyšla nejprve německy roku 1603 pod názvem

Juden Schul; později byla díky úsilí autora syna přeložena a vydána v latině (1641), angličtině (1663) a v němčině (1694).

Synagoga Judaica je svým rozvržením nesmírně moderním dílem. Autor ji koncipoval jako popis židovského náboženství a rituálů, určený pro nežidovského čtenáře. Jeho kniha tak představuje jeden z prvních pokusů o postižení jednotlivých židovských zvyků, ale rovněž pokus o utřídění a systematizaci židovského náboženství. Text definitivního latinského vydání, které bylo vytištěno v Basileji roku 1680, sestává z padesáti kapitol a člení látku podobně jako moderní antropologové. Nejprve v několika kapitolách pojednává o základních konceptech judaismu. Následují kapitoly věnované chování zbožného Žida v průběhu dne a po nich kapitoly pojednávající o svátcích. Poté jsou vysvětlena specifika židovského života mimo synagogu: zákony mezuzy, rituální porážka zvířat, zákony o židovském víně a chlebu.

Zajímavým způsobem jsou do tohoto uspořádání vloženy kapitoly o přechodových rituálech. Narození, obřízka a vykoupení prvorozeného (*pidjon ha-ben*) jsou vysvětleny hned po základech židovského náboženství. Naopak problematikou manželství (svatba, rozvod, levirátní sňatek) se Buxtorf zabývá teprve po kapitolách věnovaných židovské domácnosti. Závěrečná část knihy se věnuje duchovním aspektům judaismu – péči o chudé a nemohoucí, rabínské autoritě, židovskému pojetí hříchu a přísahy. V samotném konci vysvětluje autor rituály spojené s pohřbem a oplakáváním mrtvých a židovský mesianismus.

POPIS OSLAVY PURIMU

Synagoga Judaica je cenná pro detailní popis celé řady židovských zvyků, stejně jako pro poznání způsobu, jakým je Buxtorf, vzdělaný Nežid, vnímal. Ocitujme část popisu oslav Purimu, který zmiňuje i některé zvyky, které se již dnes běžně neprovádějí:

Navečer rozsvítí v synagoze svíce na znamení radosti a chazan rozvine svitek Ester (je napsán na dlouhém pergamentu, navinutém na dřevěnou hůlku), jako by rozvíjel dopis nebo Svitek Tóry, a přečte jej od začátku do konce. Těto četbě jsou přítomni všichni [...], ani ženy nejsou vyloučeny, neboť i ony jsou v [purimovém] zázraku obsaženy – vždyť skrze ženu Ester se uskutečnil. [...] Při zaslechnutí Hamanova jména jej (tj. jeho figurínu) chlapi bijí a vydávají hlasitý řev. Tím potvrzují pravdivost toho, co je psáno (Př 10,7): „Jméno darebáků shnije.“ A jinde je psáno (Ex 17,14): „Amalekovu památ-

ku naprosto vyhladím.“ Píší tedy na dřevo nebo na kameny Hamanova jméno a bijí nebo třou jimi o sebe, takže je toto jméno vymazáno. [...] Když přijdou k místu, kde jsou vyjmenováni Hamanovi synové (Est 7,7–9), jsou jejich jména čtena jedním dechem a bez přerušení. Všech deset jich totiž bylo oběšeno současně a jejich duše tak byly usmrceny v jediném okamžiku. [...] Tento svátek oslavují bohatým jídelm a vínem, neboť královna Ester získala milost, díky níž Židé přežili, když seděla u skvělé hostiny, kde se král rozradostňoval vínem. Proto je správné, že se Židé radují a užívají si vína. Po tyto dva dny nedělají nic jiného, než že jedí, pijí, oddávají se hrám, tančí, pískají a zpívají, recitují rýmované a šprýmovné skladby. Ženy se převlékají za muže a muži za ženy. Přestože to je výslovně zakázáno zákonem (Dt 22,5), rabíni píší, že to není hřích, protože se tak činí čistě z rozvernosti a pro radost. [...] Člověk má pít tolik, aby nemohl spočítat prsty na své ruce. A tento předpis Židé co nejhorlivěji dodržují. [...] Rozesílají dárky – matannot, aby i chudí Židé mohli svátku užít. Mnozí darují rovněž v předvečer svátku takzvané purimové peníze – maot Purim. Když vyjdou ze synagogy, hlavní pokladník je rozdělí mezi chudé. [...] Všichni, kdo požádají a nastaví ruku, bez rozdílu dostanou, včetně křesťanů (Synagoga Judaica, Basilej 1680, s. 553–563).

BUXTORF POLEMIK

U Johanna Buxtorfa fascinuje síla jeho intelektuálního zájmu o židovskou kulturu, která jej vedla až k přestupkům proti tehdejší konvencím. Zároveň ale, i když se znal osobně s celou řadou židovských učenců a s dalšími udržoval korespondenci, nebyl nakloněn judaismu. Zhodnocení protijudaistického prvku jeho spisů je obtížné. Na jedné straně jsme viděli, že dovedl pozorně naslouchat hlasu židovské tradice a jednotlivé rituály se snažil svému čtenáři co nejdříve zprostředkovat.

Navzdory svému hlubokým znalostem se však čas od času neubráníl výpadům proti judaismu, což nejlépe dokumentuje drobný traktát *K otázkám a námitkám Žida a křesťanovy odpovědi* ve formě fiktivního dialogu mezi Židem a křesťanem, připojený ke spisu *Synagoga Judaica*. Vcelku však protijudaistický prvek působí v Buxtorfově díle neorganicky svou stereotypizující konvenčností, která prudce kontrastuje s převažující většinou jeho díla, jež se naopak vyznačuje smyslem pro detail a snahou o pochopení židovské tradice „zevnitř“. Nejpatrnější je tento rozpor v traktátu

o Talmudu (*Recensio Operis Talmud*), který je jedním z nejstarších pokusů o představení tohoto pověrami a neporozuměním opředeného spisu křesťanskému publiku. Detailní vysvětlení struktury Talmudu a jeho obsahu, stejně jako výklad rabínské doktríny o psané a ústní Tóře Talmud demytizuje. Připojené rejstříky kapitol talmudických traktátů (stejně jako zmíněný slovník zkratk) byly navíc míněny jako pomůcka při studiu Talmudu a pozdějších rabínských spisů – Buxtorf se tedy zjevně snažil židovskou literaturu křesťanskému publiku nejen představit, ale další křesťanské učence k jejímu studiu přitáhnout. Ale ani v traktátu o Talmudu si nelze nepovšimnout výpadů proti judaismu.

Ve spise *Synagoga Judaica* jsou protijudaistické pasáže soustředěny do úvodní části, pojednávající o základních vírách judaismu, a zdá se tak, že se autor cítil nucen upevnit svou pozici jakožto křesťana. Buxtorf zde s židovským náboženstvím nepolemizuje. Jeho antijudaismus se omezuje na použití obecných hodnocení („judaismus je slepý“), invektiv („bídni Židé“) a na interpretaci samotného judaismu jako pokaženeho křesťanství: *Maimonides formuloval svých Třináct článků víry tak, aby křesťanství otočil, zfalšoval a učinil je tak pro Židy nenáviděným (Synagoga Judaica, s. 24).*

BUXTORFŮV ANTIJUDAISMUS

Popsaný paradox jistě souvisí s Buxtorfovými osobními názory, ale navíc odráží dobové uvažování, které bylo ovlivněno po desetiletí trvajícími teologickými i skutečnými boji mezi katolíky a protestanty. Téměř století před Buxtorfem psal Johannes Reuchlin ve svém *Dobrozdání, zda zabavit, zničit a spálit všechny židovské knihy* (1511): *Rozumný člověk by neměl propadnout hněvu a pálit knihy, pokud je neprostudoval natolik, aby s nimi mohl polemizovat. [...] Jak můžeme schvalovat, aby křesťané zavrhovali Talmud, kterému nerozumějí? Vyzýval tak ke studiu hebrejštiny a k poznání židovské literatury, které mělo vést k dialogu s judaismem, i když polemickému. Buxtorf je důkazem, že ani poznání nemusí nutně vést k náboženské toleranci, i když je patrně jedním z jejích předpokladů. Buxtorf byl jako intelektuál judaismem silně přitahován a vůči Židům, s nimiž se po celý život setkával, zřejmě nepociťoval osobní zášť. Detailní znalost judaismu však u něj nevede k přehodnocení stereotypizujícího pohledu na judaismus, který sdílel s ostatními Nežidy své doby.*

PAVEL SLÁDEK

HOUDINI: UMĚLEC ÚNIKŮ

Výstava v newyorském Židovském muzeu

Během březnového víkendu bylo v newyorském Židovském muzeu narváno. A bylo proč: probíhala tu výstava o slavném iluzionistovi Harrym Houdinim (1874–1926), retrospektiva newyorské kreslířky Mairy Kalman, dobře známé kupříkladu z vtípných obálek New Yorkeru, i výstava ketubot ze sbírky newyorského Židovského teologického semináře.

Výstava *Houdini: umění a kouzlo* byla ovšem největším lákadlem. Kurátoři zvolili v prezentaci střídavost, která dala vyniknout kouskům, jež z Houdiniho učinily celebritu. Technologických zázraků, které občas z muzejních expozic vytvářejí pořádný cirkus, tu bylo jen tolik, kolik bylo nezbytně nutné. O Houdiniho proslulosti a uznání si dnešní kouzelníci mohou jen zdát. Výstava přibližuje zábavní průmysl přelomu 19. a prvních desetiletí 20. století, k němuž patřili cirkusoví akrobaté, nejrůznější „freak shows“, vaudeville, ale třeba i němý film, v němž si Houdini rovněž zahrál. Připomíná se zde, že podobné začátky měl Charlie Chaplin, bratři Marxové či Buster Keaton. Houdiniho význam překročil hranice zábavního průmyslu, jeho jméno vstoupilo do obecného povědomí (ve svých pamětech používá Houdiniho jméno coby metaforu krkolomného kousku kupříkladu Gershom Scholem). Mezi jeho přáteli byli Theodore Roosevelt i Sarah Bernhardtová. A právě to je na celé výstavě zajímavé: nakolik se za posledních sto let změnily – či nezměnily – normy našich zábav, čemu se smějeme, co nás baví či zaujme i hranice mezi vážným a triviálním. Určitou vážnost či váženost jeho osoby lze vytušit ze snímků z různých věznic, kde se takřka nahý Houdini nechával spoutat a zavírat do cel – a vždy se mu podařilo zámky zdolat. Ředitelé věznic, kteří postávají kolem kouzelníka, přístupují k produkci zcela vážně.

Výstava líčí známý příběh, kterému se takové newyorské instituce, jako je Židovské muzeum, věnují často: příběh imigranta, jednoho ze statisíců, jenž se vypracoval z nuzných počátků, čelil nejrůznějším překážkám včetně antisemitismu a protimigrantských nálad, uspěl a stal se americkou ikonou. Tento Houdiniho status dokumentují díla inspirovaná jeho životem a uměním. Za všechny kupříkladu cyklus *Cremaster* Matthewa Barneye z devadesátých let minulého století a zde jeho instalace inspirovaná Houdiniho hrobkou na židovském hřbitově v Queens. Houdini inspiroval nejen umělce a filmaře, ale

i spisovatele: I. B. Singera (román *Kouzelník z Lublinu*), Doctorowa i M. Chabona.

Není divu, že performer, jehož odvážné kousky spočívaly v překonávání tělesných a fyzikálních limitů, měl ohlas po další desítky let v oblastech od performance art a body art či literatury až po nejrůznější komerčně zábavní aktivity. Zábava je dnes obrovský byznys. Ale zkusme si vzpome-

Plakát na evropské turné. Foto archiv.

nout na jméno jediného performerera, před jehož uměním by se nám tajil dech!

Erik Weisz Houdini se narodil jako Erik Weisz v Budapešti v roce 1874 v chudé rodině, která v roce 1878 emigrovala do Wisconsinu. Jeho otec, rabín Mayer Samuel Weiss, vedl ve Wisconsinu reformní kongregaci. O necelých deset let později se rodina přestěhovala do New Yorku, kde Samuel Weisz živil početnou rodinu jako mohel, učitel hebrejštiny a dělník v textilním průmyslu. Erik Weisz (svým uměleckým jménem vzdal Houdini hold svému francouzskému kouzelnickému předchůdci Robertu Houdinovi), začal u cirkusu, kde ho na samém sklonku 19. století objevil impresárió vaudevillu Martin Beck. Výstava ukazuje Houdiniho

Houdini uniká z cely. Foto archiv.

cestovní deník z jednoho z prvního turné, nejrůznější plakáty z amerických i evropských turné, které ohlašují „Umělce pout“, „Krále železek“ či „Iluzi proměny během tří vteřin“. Jsou tu také rozličné autentické rekvizity: truhly, z nichž Houdini mizel, pouta či svěrací kazajky, z nichž se vyprostil, jehly, které spolykal a potom vytáhl z krku navlečené na niti. K vidění jsou fotografie Houdiniho a jeho rodiny, otcova hebrejská bible i filmová dokumentace Houdiniho představení (obchodně šikovný Houdini si najímal filmaře, kteří jeho představení natáčeli, a tak si budoval věhlas). Na jednom záznamu visí Houdini hlavou dolů nad hlavami diváků, třepotá se jako netopýr a snaží se vyprostit ze svěrací kazajky. Promítá se zde krátký film z Rochesteru, kde se Houdini nechal spoutaný hodit z mostu do řeky, i hollywoodský film o Houdinim z roku 1953, který (mylně) končí smrtí Houdiniho v jedné z jeho „vodních cel.“

KOUZLO ZŮSTÁVÁ

Houdiniho kousky byly jednoduché a efektní, vesměs v nich šlo o nějaký zdánlivě nezládnutelný a nebezpečný úkol, který Houdini zdolal před zraky davů díky výdrž, nasazení a houževnatosti. Obvykle šlo o únik, vysvobození, vyproštění se z pout. Houdiniho odvaha a smělost se pochopitelně během jeho rostoucí slávy stále stupňovaly, vymýšlel si čím dál nebezpečnější úkoly. Kurátoři usuzují, že mnohé z jeho kousků – vyprostit se z konve na mléko, svěrací kazajky či pout – byly tak populární, neboť rezonovaly s osobními příběhy Američanů, kteří se sami toužili vysvobodit z různých etnických či náboženských pout. Může být. Anebo jsou davy prostě přitahovány podívanou na člověka, který vždy o pouhý vlásek uniká smrti. Napětí a úleva.

Ve dvacátých letech vystupoval Houdini proti spiritistům, publikoval knihy, v nichž dokazoval jejich podvody, vysvětloval jejich triky, a dokonce proti spiritistům svědčil před Kongresem. A tajemství jeho vlastních triků? Kurátoři zmiňují,

že Houdini napsal několik knih, kde své triky vysvětloval – a to proto, aby předešel imitátorům. Výstavě lze jen přičíst k dobru to, že ani jediný z jeho kousků nevysvětluje. A tak kouzlo zůstává.

VERONIKA TUCKEROVÁ, NEW YORK

PORTRÉT RABÍNA

(dokončení ze str. 9)

Je skutečně pravda, že roku 1553 došlo v Římě k pálení Talmudu. Jako odpověď na papežskou iniciativu nařídilo císařské rozhodnutí roku 1560 zabavit všechny hebrejské knihy v Praze a odvézt je do Vídně na přezkoumání. Později byly ovšem vráceny. Habsburská protireformace nebyla v prosazování papežské politiky v její plné údernosti zdaleka jednotná a netýkalo se to jen případu hebrejských knih.

Podle vlastního svědectví v *Megilat ejva* Heller odpověděl, že Talmud je souhrnem ústní Tóry, že Židé jsou povinni jej podle svého náboženství dodržovat a že pouze „synům mého vlastního lidu byla ona chvála určena“. Jinými slovy, Heller se dožadovatel náboženské tolerance, povolení dodržovat židovské náboženství jako svébytný náboženský korpus, který zahrnoval vlastní zákony, tradice a hodnoty.

VYSVOBOZENÍ

Krátce po Hellerově výsledku před císařskou komisí padl rozsudek. Výtisky *Maadanej melech* měly být shromážděny a spáleny a Heller měl zaplatit pokutu ve výši 12 000 říšských tolarů v hotovosti – celé jmění, asi dvacetkrát víc, než kolik poskytl jako věno jedné z dcer. Heller získal možnost odvolat se ohledně výše trestu k císaři formou suppliky (*supplicatio*) a skutečně tak učinil. Suma 12 000 tolarů podle jeho slov zdaleka převyšovala jeho majetek a částku, již mohl získat.

Asi o týden později, o šabatu 1. avu (21. července), dostali Židovští štaďlani („lobbisté“), kteří se na císařském dvoře snažili za Hellera orodovat, varování od místokancléře. Pokuta prý nemůže být nijak snížena, a pokud Heller okamžitě nezplatí, bude vyvlečen na tři největší vídeňská náměstí, vysvlečen do naha a zbit. Stejně měl být ponížěn ještě v Praze.

Také o vyjednávání Heller podává zprávu v *Megilat ejva*. Místokancléř varoval, že Heller bude *zostuzen a ponížěn před celým lidem Izraele, což se ještě nestalo od dob, kdy byli Židé ze své země vyhnáni do exilu. Co tomu přihlížející řeknou, až uvidí pohanu, již utrpí váš význačný rabín, působící v největším z měst, kde sídlí množství Židů?*

Vyjednávání pokračovalo v neděli a v pondělí. Štaďlani si stáli na svém. Argumentovali tím, že podle židovských zákonů je zakázáno vyplácet nepřiměřené výkupné, a označili 12 000 tolarů za příliš vysokou sumu. Ve čtvrtek bylo dosaženo shody na 10 000 říšských tolařech a následně vyjed-

návání přineslo další zmírnění ve formě splátkového kalendáře. Ze zmíněných 10 000 říšských tolarů měly být 2000 složeny okamžitě v hotovosti. Další 1000 tolarů byl splatný do šesti týdnů a tehdy měl být také Heller propuštěn na svobodu. Následně každé tři měsíce po dobu dvaceti a jednoho měsíce zaplatí vždy 1000 tolarů do celkové sumy 10 000 říšských tolarů. Mimoto nebudou výtisky *Maadanej melech* spáleny, ale pouze předloženy cenzuře.

Ačkoli Heller připisoval motivy jediné zlovůli svých oponentů, my si můžeme dovolit větší objektivitu. V srpnu 1629 se rozkol v pražské židovské obci posouval od problému daní k obecnějšímu tématu vedení obce. Strana opozičníků žádala jmenování nových obecních starších a nový volební systém, jenž by zaručil, že budou reprezentováni také chudší Židé. Není proto překvapující, že chtěli také nového vrchního rabína. Pražští Židé náležející k oběma táborům se navíc mohli domnívat, že je nyní Heller ze strany císařských úřadů nenapravitelně kompromitován a jeho setrvání ve funkci by pro obec představovalo neúměrné riziko. Heller se na celou věc díval jinak:

Tuto věc jsem nahlížel jako zlo daleko větší než všechno zlé, co mě doposud potkalo. Všechny mé modlitby a prosby prostřednictvím vysokých hodnostářů a významných úředníků vyšly naprázdno. Byl jsem tím nesmírně pohaněn a zkrúšen, neboť v mém domě nebylo nic cenného a teď jsem již neměl mít ani žádný příjem, nepočítaje ponížení před celým světem. Avšak Hospodin, buďž požehnan, mi dal sílu a odvahu veškeré tyto strasti a neštěstí snést.

Hellera propustili z vězení 28. avu, zhruba v polovině srpna. Celkem přeťpěl čtyřicet dní žalářování. Zůstal však ve Vídni ještě další měsíc a odjel teprve po oslavách Roš ha-šana, židovského Nového roku. V předvečer Jom kipuru, Dne smíření (26. září), se vrátil do Prahy a okamžitě onemocněl.

Aby zaplatili pokutu, museli Heller a jeho žena Rachel převést své dlužní úpisy na hotovost a prodat majetek – stříbrné předměty a dům v pražské židovské čtvrti.

Joseph M. Davis: Jom Tov Lipmann Heller (1578–1654): Portrét rabína. Text z angličtiny a Hellerovu Megilat ejva z hebrejštiny přeložil Pavel Sládek, básně rabiho Hellera a Efrajima z Lencyže Jiřina Šedinová. Vydalo nakladatelství Sefer v r. 2011, 528 stran. Doporučená cena 495 Kč, v redakci 420 Kč.

Z NOVÝCH KNIH

Paul Johnson:

DĚJINY ŽIDOVSKÉHO NÁRODA

Druhé vydání dějin Židů od známého britského historika. Johnson se jako v ostatních svých knihách (*Dějiny 20. století; Churchill aj.*) nesnaží jen o to, zachytit významné události dějin, ale ukázat jejich podstatu, v tomto případě podstatu samé historie a světové civilizace. Kniha je monumentální kronikou v čase (4000 let) a prostoru (celý svět) a zároveň i syntézou, dramatem, čtenářsky přitažlivým a současně poučným textem.

Z angličtiny přeložili Věra a Jan Lamperovi. Vydalo nakl. Leda v Praze r. 2011, 592 stran, dop. cena 325 Kč.

Arno Pařík:

BAROKNÍ SYNAGOGY V ČESKÝCH ZEMÍCH

Katalog ke stejnojmenné výstavě v Galerii R. Guttmanna v Praze (viz minulá čísla *Rch*). Vedle úvodní studie o hlavních památkách a typech synagog 17. a 18. století v Čechách a na Moravě přináší katalog podrobnější charakteristiky 43 synagogálních staveb od konce 16. do počátku 19. století, dokumentovaných pomocí historických i současných fotografií a plánů. Většina z těchto staveb prošla po roce 1989 památkovou obnovou, která jim alespoň zčásti navrátila jejich původní vzhled. V katalogu je podrobněji dokumentováno také na dvacet barokních synagog, zbořených za války nebo v období komunistického režimu. Najdeme v něm i zprávu o obnově synagog v Čechách a na Moravě v posledních dvou desetiletích, seznam literatury a slovníček hebrejských výrazů.

Vydalo Židovské muzeum v Praze r. 2011, 104 stran, 295 Kč.

Elinor Burkettová:

GOLDA

Biografie izraelské premiérky z let 1969–1974 z pera americké historičky a novinářky předkládá portrét první ženy, jež stala v čele západní demokracie. Sleduje její život od narození v Rusku, emigraci do Spojených států a poté vystěhování do Palestiny, kde byla činná při zrodu židovského státu. Anglický originál knihy nese název *Železná dáma Blízkého východu* – a již z něj je patrné, že autorka nelehká a významnou političku nekriticky.

Z anglického originálu přeložil Pavel Hejzlar, lektoroval Marek Čejka. Vydalo nakladatelství Emet v Praze r. 2011, 432 stran (362 str. textu, zbytek bibliografie). Cena: 404 Kč (při odběru od nakladatele – emet@iemet.xf.cz – 20% sleva a zásilka zdarma).

KAM S NERUDOU ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Pod titulkem „Kam s ním“ otiskl týdeník Respekt (28. 3.) obsáhlý text, který má dvě zajímavá témata: antisemitismus některých starších českých autorů, především Jana Nerudy, a fakt, že tuto akribii klasiků historici, učitelé a učebnice zamlčují. ■ Do Respektu se pustily Lidové noviny (30. 3.), kde redaktor P. Zídek mj. napsal: „Skandál je spíše to, že se někdo takovou hloupostí zaobírá. Posuzovat názory spisovatelů 19. a první třetiny 20. století na Židy dnešní optikou je příkladem ahistorického myšlení par excellence... Antijudaismus a antisemitismus byly běžné předsudky doby, sdílené širokými vrstvami, neláska k Židům je v mnoha ohledech v kontextu hospodářského, sociálního a národnostního vývoje dobře vysvětlitelná. Bude přístě dělat Respekt aféru z toho, co si mysleli obrozenci o ženách nebo homosexuálech?“ ■ Autora Respektu bránil dramatik M. Uhde v Divadelních novinách (19. 4.), autor se ozval také (Respekt, 4. 4.): „Je až banální připomínat, že zralejší pohled na minulost se rodí ze schopnosti vnímat svět v jeho rozporech. Rozporech, jako je ten, že Jan Neruda nebyl jen významný spisovatel... Ale také člověk, který našel zalíbení v nenávidném světonázoru, jímž byla po staletí pomalu dlážděna cesta šesti milionů lidí do plynových komor.“ ■ Vynikajícího, ale pozapomenutého historika Hugo Trauba (1879 Čáslav – 1942 KT Izbica) připomněl Brněnský deník (18. 4.). ■ Vzpomínku na jednoho z největších divadelníků 20. století, polského výtvarníka a režiséra Tadeusze Kantora, přinesly Divadelní noviny (4. 4.). ■ Jedna z legend, které se vážou k Rudolfovi (synu Franze Josefa I.), se týká jeho vztahu k pražské židovské dívce Sáře. Ani v archivech, nedávno otevřených, však nelze zjistit jméno rodiny; policie dobře zametla všechny stopy (Květy 14. 4.). ■ Pod titulkem „Hřbitov zde stál již ve středověku“ se Valašský deník (16. 4.) rozepsal o židovském pohřebišti v Holešově, založeném v druhé půli 15. století. ■ Média (např. Radiožurnál 7. 4.) zaznamenala, že do Prahy přijel Benjamin Netanjahu – byla to první oficiální návštěva izraelského premiéra v Praze. ■ Za „největší ostudu v historii Nobelovy ceny“ označil Neviditelný pes (7. 4.) fakt, že tuto cenu nedostala Polka Irena Sedlerová, která ve spolupráci s podzemním hnutím zachránila kolem 2500 židovských dětí; v r. 2007 byla sice (ve svých 97 letech) navržena, ale nobelistou se stal

Al Gore. „Opět politická kritéria dostala přednost před oceněním poctivé lidské odvahy,“ píše pes. ■ Až do Pensylvánie, do sídla židovské komunity Merins Run, již vede rabínka Meryl Cren, vedla podle pátračů z Lipníku nad Bečvou cesta svitku Tóry z tamní synagogy; Tóra patřila k těm, které komunistický stát prodal v šedesátých letech do Anglie (Mladá fronta Dnes, 4. 4.). ■ Podle titulku v olomoucké mutaci MfD (12. 4.) se „lipnická synagoga dočká oprav a více turistů“; synagoga je druhou nejstarší dochovanou u nás. ■ Domažlický deník (31. 3.) připomněl židovskou historii Mutěnána. ■ „Pesach si připomenou také Chebští“, oznamuje v titulku Chebský deník (5. 4.). Svou roli v tom sehraji i studenti Integrované střední školy, která stojí na místě někdejší synagogy. „Studenti si tak budou moci citelněji uvědomit zvláštní souvislosti mezi minulostí a současností místa, kde žijí a studují.“ ■ Tachovský deník (11. 4.) se krátce zabýval historií židovského osídlení Bezručic, kterou připomíná synagoga a hřbitov. ■ Idnes (12. 4.) přinesl informaci o tom, že nacisty, který zatkli Anne Frankovou, pracoval po válce pro západoněmeckou tajnou službu jako agent mezi rakouskými neonacisty. ■ Podle Chomutovského deníku (6. 4.) vznikne v Žatci „možná Muzeum Jana ze Žatce, které by se věnovalo spoluzití Čechů, Němců a Židů ve městě“. ■ Pod titulkem „Důkazy o snesitelnosti světa“ přinesly Lidové noviny (30. 3.) rozhovor spisovatele J. Topola s česko-izraelskou novinářkou, historičkou a spisovatelkou R. Bondyovou. ■ Stejný autor v týchž novinách (1. 4.) upozorňuje na její novou knihu. Zaujala ho kapitola o Spravedlivých mezi národy a fakt, že z českých zemí jich je v porovnání s okolními zeměmi relativně málo: 118. ■ Pod titulkem „Mojžíš v rabínských učebnách“ recenzuje MfD (16. 4.) vydání „v češtině ojedinělé Antologie rabínské literatury, která pomáhá vplout do širokých vod rabínské tradice a neupít se v nich!“. ■ Týdeník Respekt (28. 3.) informoval o tom, že Íránci měli možnost poprvé v historii vidět v TV „nejslavnější dokument o holocaustu“, Šoa Claudia Lanzmanna – díky soukromé íránskému satelitnímu programu, který sídlí v Los Angeles. ■ LN (6. 4.) připomněly údajný Eichmannův výrok: „Měli jsme zabít víc Židů.“ ■ „Židovství je v kurzu, akcí stále přibývá,“ oznamuje Břeclavský deník (6. 4.). (tp)

ZPRÁVA O DIGITALIZACI

(dokončení ze str. 3)

menšin. Vznikl celý systém táborů, který tomtuto účelu sloužil. Jedním z takových míst se stala i terezínská Malá pevnost. Zprvu měl tento proces živelný charakter a dohled nad internovanými vykonávali bývalí vězni. Dne 29. května 1945 byl objekt oficiálně převzat čs. ministerstvem vnitra. Terezínským táborem prošlo na 3800 mužů, žen a dětí: více než 60 procent mělo před válkou československé občanství.

Osud internovaných v táborech byl různý. Naprostá většina byla předána jiným táborech, sběrným střediskům, věznicím nebo soudům, což v konečném důsledku znamenalo odsun nebo trestní stíhání. Více než polovina Němců soustředěných v Malé pevnosti byla v průběhu let 1946–1947 odsunuta do Německa. Především vlivem špatných životních podmínek, podvýživy a infekčních nemocí zemřelo v táborech nejméně 548 osob. Tábor byl oficiálně zrušen k 1. lednu 1948.

DIGITALIZACE SBÍREK

Již sedm desetiletí se Památník Terezín věnuje systematickému vytváření sbírek. Správu sbírkových fondů provádějí dvě oddělení – sbírkové a dokumentační, která mimo jiné pečují o podsbírký: historicko-uměleckou a historicko-dokumentární. Digitalizace těchto sbírek probíhala téměř souběžně s tvorbou jmenných databází. Digitalizované evidenční záznamy byly v jednotlivých databázových souborech rozčleněny do skupin a podskupin podle obsahu sbírkových předmětů.

Sbírkové oddělení připravilo *historicko-uměleckou podsbírkou*, kterou tvoří tři databáze: a) výtvarné umění (přes 7400 položek, např. kresby, malby, plastiky z koncentračních táborů, káznic a věznic); b) notopisy; c) trojrozměrný a listinný materiál – tato databáze bude do provozu uvedena v létě 2011. Přes 4700 záznamů bude obsahovat informace k různým sbírkovým předmětům (např. upomínkové předměty vyrobené vězni, osobní vybavení vězňů, hudební nástroje používané v koncentračních táborech apod.).

Historicko-dokumentární podsbírkou, již připravilo dokumentační oddělení, je členěna do dvou databází, v nichž se pod jedním inventárním číslem mohou skrývat i desítky kusů, např. fotografií či listinného materiálu. Zahrnuje: a) fotografický a filmový materiál; v současnosti obsahuje databáze 3155 evidenčních záznamů, přičemž k 2503 z nich jsou již připojeny náhledy fotografií, na které má Památník Terezín copyright; b) listinný materiál; databázi zatím tvoří 11 107 evidenčních popisů, převod dokumentů do digitální podoby probíhá. Některé materiály z provenience terezínského ghetta lze již v současnosti studovat on-line.

(redakčně kráceno)

MIROSLAVA LANGHAMEROVÁ (A KOL.)

IZRAEL: Goldstone napodruhé

Už podruhé za rok a půl zacloumal Izraelem Richard Goldstone. Renomovaný soudce, Jihoafričan, jenž vyšetřoval zločiny apartheidu, a zároveň Žid s pochopením pro židovský stát sepsal v říjnu 2009 zprávu OSN o válce mezi izraelskou armádou a Hamásem v pásmu Gazy. Zpráva vinila „obě strany konfliktu“ z válečných zločinů, přísnější však byla na Izrael coby demokratický stát. Připsala mu vinu za „úmyslně nepřiměřený útok, namířený k potrestání, zničení a terorizování civilního obyvatelstva“ (podrobně viz *Rech* 11/2009). V židovském státě je Goldstoneova zpráva pokládána za jeden z hlavních pilířů delegitimizace Izraele a jeho práva na obranu. Pomíjí totiž kauzalitu války – fakt, že Izrael reagoval na raketové ostřelování z Gazy. Vychází z toho, že palestinských obětí bylo stonásobně více než izraelských, což jaksi evokuje zločinný charakter izraelské operace.

Jenže uběhlo 18 měsíců a sám soudce své závěry zrelativizoval. „Kdybych byl tehdy věděl, co vím dnes, Goldstoneova zpráva by byla jiným dokumentem,“ napsal 1. dubna do listu *Washington Post*. Co se děje? Lhal Goldstone v roce 2009 a teď mluví pravdu, nebo se drží svého a jen něco doplnil? Těžko říci, ale jistě je, že jen máloco dělá Izraelce tolik jako zpráva OSN o válce v Gaze.

SMAZAT TO UŽ NELZE

Na první pohled dává Goldstoneovo „přehodnocení“ (*reconsidering*) za pravdu jeho kritikům. K nejméně patřil v roce 2009 izraelský velvyslanec v USA Michael Oren, jenž do amerického tisku o zprávě napsal: „Místo aby zkoumala snahu Hamásu o maximalizaci izraelských civilních obětí a jeho doktrínu skrývání se za palestinské civilisty, soudci sbírali svědectví hamásovců, často velitelů bez uniform, a nekriticky přejímali jejich informace.“ Oren zprávu vyčítal, že Židy zbavuje nejen možnosti obrany, ale i práva na ni: „Můželi být nějaká země zasypávána tisíci raket, a přitom nemít právo k ochraně vlastních občanů, pak jí nejde o metody přežití, nýbrž o to, zda vůbec smí přežít.“

Před měsícem se Goldstone vyjádřil takto: „Naše zpráva našla důkazy potenciálních válečných zločinů a „možných zločinů proti lidskosti“ na straně Izraele i Hamásu. Že zločiny údajně spáchané Hamásem byly úmyslné, to se rozumí samo sebou – jeho rakety byly záměrně a plošně zaměřeny na civilní cíle. Obvinění Izraele z úmyslného charakteru jeho činů spočívalo na zabitích a zraněních civilistů v situacích, kdy naše vyšetřování nemělo k dispozici důkazy, z nichž bychom byli schopni vyvodit odůvodněné závěry.“ To už se blíží argumentům Michaela Orena. Kde tedy byla chyba? Podle Goldstonea spočívala v tom, že Izrael odmítal spolupráci s vyšetřovací komisí OSN.

Nynější rozčilení se opírá hlavně o to, že nedůvěra k židovskému státu, jednou už

Cahal je armáda, která respektuje mezinárodní právo. Foto archiv.

ve světě oficiálně zasetá, se nedá úplně smazat, ač se o to pokouší sám autor zprávy. Jeffrey Goldberg v magazínu *The Atlantic* píše, že Goldstone více než kdo jiný přispěl k delegitimizaci a demonizaci židovského státu. Jeho následný obrat, jakkoliv šokující a nečekáný, už to nenapraví.

V listu *The Jerusalem Post* se do Goldstonea pouští Caroline Glicková. Jeho „lži“ dává do souvislosti s aktuální hrozbou chystanou v OSN: v září tam má být – bez dohody s Izraelem – uznán palestinský stát v hranicích z roku 1967. „Izrael čelí politické válce, eskalující každým dnem,“ píše Glicková. „Ale v tom boji nejsme bezbranní. Připravujeme-li se na palestinský gambit v OSN, držme se poučení z Goldstonea.“ Jaká to jsou poučení? Inu, tak trochu svazácká: nepodlehnout lžím, trvat na rozhodném postupu vlády, nenechat ochromit zemi.

DLUŽÍME MU DÍK

Jiní lidé Goldstonea chválí. Patří k nim Bradley Burston, prestižní blogger deníku *Ha'arec*. Burston věří, že Goldstoneův zásah v dobrém smyslu ovlivní příští války v oblasti a že – „my, a tím myslím lidi, kteří touží vidět Izrael jako prosperující zemi a silného člena mezinárodního společenství národů, i lidi, kteří sloužili a slouží v izraelské armádě“ – mu dlužíme dík. Za to, že v osobě Goldstonea se našel někdo, kdo chce vidět Izrael takový, jak ho miloval, chce vidět Izrael, který se chová podle svých vlastních standardů.

Do příští války – ať už vědomě či nevědomě – s sebou každý izraelský voják, a jistě každý velitel, ponese výtahy z Goldstoneovy zprávy, tvrdí Burston. Má-li Benjamin Netanjahu pravdu, když říká, že Cahal je nejmorálnější armáda na světě a jedná v souladu s mezinárodním právem, je to hlavně proto, že Izrael dbá na morální aspekty bojů vznesené vyšetřováním. „Potřebovali jsme Goldstonea po té hrozné válce a potřebujeme ho i teď,“ píše Burston. „Ať se nám to líbí nebo ne, Goldstone se stal naší integrální součástí.“

KDE JE LEVICE A PRAVICE?

Odkud se bere takový rozdíl v postojích i výrazových prostředcích? Glicková vidí v Goldstoneovi „lháře“. Univerzitní profesor práv Avi Bell vnímá jeho příběh jako „tragédii“. Vojenský analytik Alex Fishman po-

kládá Goldstonea za „mimořádně odvážného muže“, který nevnuceně přiznal svůj omyl.

Jednu příčinu zmiňuje v *Ha'arecu* Aki-va Eldar. Jde o to, že v izraelské politice se stírá rozdíl mezi levicí a pravíci, vládou a opozicí. Když se nad Goldstonem rozčilují premiér Netanjahu a ministr zahraničí Lieberman, člověk má dojem, jako by tu válku v Gaze vedla pravice (Likud a Israel Bejtejnu). Kdepak, byla to nyní opoziční středová Kadima. A socialista Ehud Barak byl ministrem obrany v tehdejší vládě středu i v dnešní vládě pravice.

To, co by si měly vyříkávat politická pravice a levice, si tedy mezi sebou vyřikávají autoři článků na názorových stránkách novin, zatímco ve vládě může v klidu sedět každý s každým. V tom se dnešní Izrael podobá dnešnímu Česku.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Když byl před **700 lety** JAN LUCEMBURSKÝ korunován na českého krále, většina obyvatel mladého panovníka přivítala. Židé, pro které byla politická nestabilita vždy nebezpečnější než pro ostatní, tak učinili demonstrativně. Svědectví z roku 1311 o tom podal PETR ŽITAVSKÝ ve Zbraslavské kronice: *Židé v průvodu vyšli dále od města Brna a první se potkali s přicházejícím králem. A když jsem spatřil neobvyklý průvod židovský nesoucí s uctivostí Desatero zabalené do kmentu a vítající krále hebrejským zpěvem, rozplývala se duše má, neboť jsem na vlastní oči viděl, a tedy jsem si vzpomněl na silné utlačování, které zakoušeli v Čechách tito Židé.*

Příchod Lucemburků do Čech byl vítězstvím snah zbraslavského kláštera, jehož byl Žitavský opatem. Tím lze vysvětlit dojatý tón jeho zprávy; přesto stojí za zmínku její závěrečné konstatování, jehož období bychom podle rabiho Richarda Federa ve starší české křesťanské literatuře marně hledali.

Před **410 lety**, 5. května 1601, sepsali prokurátoři pro císaře RUDOLFA II. ukázkový právní spis na věčné téma: jak dát slovo a jak to slovo za pomoci právníků odvolat. MORDECHAJ MAISL, renesanční mecenáš a stavitel židovské Prahy, získal za své služby dvoru mnoho výsad týkajících se osobního života i obchodu. Rudolf II. jen pro něj obnovil starou praxi, zrušenou na počátku 16. století: povolil mu půjčovat peníze na dlužní úpisy a půjčky zapisovat do register nejvyššího purkrabství. Dovolil mu zbudovat soukromou synagogu a do ní umístit osobní standartu (zvláštní milost), udělil mu privilej svobodného obchodu, privilej zvláštní ochrany před obviněními z křesťanské strany apod. Všechny dosavadní milosti císař znovu potvrdil roku 1598 a připojil k nim i jednu pro Žida tehdy zcela nebyvalou výsadu: odměnou za finanční pomoc státu při výpravě proti Turkům mohl bezdětný bankéř volně nakládat se svým jměním a odkázat ho komukoli.

Maisl byl podle historika J. Janáčka nejbohatším Pražanem své doby. Zda bylo jeho jmění (movitou část odhaduje pozdější tradice na půl milionu zlatých rýnských) skutečně tak obrovské, se neví; podle historičky M. Vilímkové to soudobé prameny nepotvrzují. Rozhodně však toto jmění

stálo císaři za krok, který vešel do dějin. Když Mordechaj Maisl v únoru 1601 zemřel, zúčastnil se prý císař (v zastoupení) jeho pohřbu, ale byla to poslední pocta, kterou svému bankéři vzdal. Už několik dní před jeho smrtí nechal vymazat z úředních knih nejvyššího purkrabství majestát, kterým mu povolil svobodné podnikání. Císařovi právníci pak ve zmíněném dokumentu dokázali, že Maislova privilegia neměla oporu v zemských zákonech: bankéř byl podle nich manem či „vězněm“ císařovým jako kterýkoli jiný Žid a podle zemského zřízení neměl tedy právo na nic. Na základě právnických dobrozdání pak císař Maislovo jmění zabavil jako odúmrtí.

Jeho čin měl značnou odezvu i za hranicemi; svědčí o tom např. zpráva ve *Fugger-Zeitungen*, novinách bankovního domu Fuggerů v Augšpurku, z níž vyjímáme: *Nedávno zemřel žid Mayzl. Přestože odkázal císařskému Majestátu deset tisíc zlatých,*

Plátek na Tóru věnovaný Mordechajem Maislem jeho synagoze r. 1592. Foto ŽMP.

stejně jako špitálu, chudým křesťanům a židům mnoho peněz na hotovosti, rozkázal Jeho císařský Majestát o následující sobotě, tedy o židovském sabatu, aniž na to byli připraveni, prostřednictvím Jana ze Šternberku, nynějšího předsedy České komory, vtrhnout do domu a všechno, co tam jest, vzít. Vdova zemřelého Mayzla ochotně to vydala, protože již dříve nejlepší koušky vybrala a schovala. Odebrané čítalo kromě všelijakých věcí, jako stříbrného nádobí, dlužních úpisů, klenotů, šatů a mincí všeho druhu, v hotovosti asi 45 000 zlatých. Poté však, když pan předseda, proti kterému vznesli židovka i synové dvou bratří Mayzlových velkou stížnost a obžalovali ho u tajné rady, nebyl spokojen s těmito penězi a věcmi, nesporně na rozkaz Jeho Majestátu vrhl podruhé v noční době do domu. Jeden ze synů bratra byl polapen, tajně odvezen a takovým způsobem mistrem popraven dotazován, že vydal svědectví jeho pacholkům...

Z osobností, které mají výročí v květnu, připomínáme čtyři; první dvě patří k nejslavnějším rodákům z českých zemí. Psychiatr **SIGMUND FREUD** (6. 5. 1856 Příbor – 23. 9. 1939 Londýn) – **155 let**. Skladatel a dirigent **GUSTAV MAHLER** (7. 7. 1860 Kaliště – 18. 5. 1911 Vídeň) – **100 let**. Spisovatel a dramatik **PHILIPP LANGMANN** (5. 2. 1862 Brno – 23. 5. 1931 Vídeň) – **80 let**. Malíř a architekt **BEDŘICH FEUERSTEIN** (15. 1. 1892 Dobruška – 10. 5. 1936 Praha) – **75 let**. (tp)

O EMILU VOGLOVI

Před 110 lety, 21. května 1901, se v Praze narodil doktor Emil Vogl. V třicátých letech vedl s manželkou Hildou soukromou ordinaci. V říjnu 1941 byli oba odvezeni do tzv. „Cikánského tábora“ v Lodži, kde byli vězněni v hrozných podmínkách i s rodinami židovští vědci a umělci. Byl jediným, kdo náhodou přežil a mohl vydat svědectví o tragédii tábora. Třikrát unikl jisté smrti, když měl odjet s transportem do Chelmná, kde bylo v roce 1942 v autech upravených jako plynové komory zavražděno 116 000 vězňů z lodžského ghetta. Spolu s kolegy zázračně zvládl tyfovou epidemii v lodžském táboře pro nezletilé. Poté byl převezen do Osvětimi a v říjnu 1944 do tábora v Gross-Rosen; když v blízkých Tepličích vypukla v táboře tyfová epidemie, ošetřoval asi 700 židovských vězňů z Belgie, Holandska, Maďarska, ČSR a Polska. Koncem března 1945 přežil pochod smrti. Po návratu do Prahy se dozvěděl, že v březnu 1945 byla zavražděna manželka a 36 členů nejbližší rodiny. Do konce roku 1947 pracoval jako lékař v dětském domově v Olešovicích a dohlížel nad internáty, kde byly umístěny děti, které přežily koncentrační tábory a nenašly své rodiče, a také zbídačené německé děti. Staral se o všechny stejně laskavě, což vyvolalo štvavou kampaň v tisku: Národní výbor v Lojovicích např. žádal, aby on a jeho kolega nosili bílé pásky, „protože se zastávají Němců“.

V letech 1948 až 1969 dr. E. Vogl, ač padesátiprocentní invalida (měl těžce nemocné srdce a tuberkulózu plic), pracoval jako odborný lékař ve zdravotním středisku. Znovu se oženil a v manželce našel oporu, kterou s postupujícími léty stále více potřeboval. Zůstal věrný dvěma starým láskám: maloval (kde jsou dnes jeho obrazy?) a byl uznávaným znalcem loutnové hudby. Sám na loutnu hrál, napsal na toto téma odbornou práci (která zůstává v rukopise) a objevil záznamy skladeb pro loutnu ze 17. století (některé z nich hrála Zuzana Růžičková).

Navázal také na svou předválečnou práci s dětmi: shrbený, málomluvný, laskavý „bratr Wučiček“ – tak jej znali malí junáci ve dvacátých a třicátých letech v Praze 7, děti v koncentračních táborech a tak ho objevovala pražská mládež po roce 1945. Až bude psát československé junáctví svou historii, neměla by chybět kapitola o dr. E. Voglovi-Wučičkovi, který o ideálech čistého lidství nemluvil, ale jimi žil a podle nich jednal. MUDr. Emil Vogl zemřel 3. června 1977. Jeho urna je uložena na hřbitově v Praze-Strašnicích. **JAN NIEBAUER**

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18, P 1)

Podvečer s Yvonne Přenosilovou

■ V úterý **3. května** v 15.00 přivítáme herečku mnoha filmových, divadelních a televizních rolí **Janu Štěpánkovou**.

Káva o čtvrté

■ Ve čtvrtek **12. května** v 15.00 mezi nás zavítá popularizátor vědy, klimatolog, geolog, spisovatel, filosof a překladatel RNDr. **Václav Čílek**, CSc., ředitel Geologického ústavu Akademie věd ČR.

■ V úterý **31. května** v 15.00 přivítáme prof. MUDr. **Evu Sykovou**, DrSc., ředitelku Ústavu experimentální medicíny Akademie věd ČR, světovou odbornici na výzkum mozku a kmenových buněk. Připravil a moderuje Jan Neubauer.

POZVÁNKA NA KONCERT

■ Ve středu **11. května** v 17.00 zve pražská obec na klavírní recitál z děl F. Chopina, C. Debussyho, L. Sluky, W. A. Mozarta a F. Liszta. Účinkuje **Amit Yahav** z Izraele, účastník klavírní soutěže Pražského jara 2011. Těšíme se na vaši návštěvu.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, P 1, 3. patro)

■ Neení-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 2. 5.: **Osvobození Bergen-Belsenu**. Dne 15. dubna 1945 osvobodili angličtí vojáci koncentrační tábor Bergen-Belsen a v táboře natočili záběry přeživších vězňů. Unikátní záběry sestříhalo londýnské Imperial War Museum do dokumentárního filmu *Memory of the Camps*, který bude uveden. Doprovodnou přednášku k němu pronese Michal Efrat, rodačka z Ostravy, bývalá vězeňkyně v Bergen-Belsenu, která osvobození tábora zažila. Přednáška se koná u příležitosti mezinárodního Dne vzpomínky na oběti holokaustu Jom ha-šoa.

■ 5. 5.: **Izrael versus palestínští Arabové**: Dějiny mírového procesu. Blízký východ včera a dnes. Cyklus přednášek Ing. Jana Neubauera.

■ 9. 5.: **Ze Semtína u Votic přes Dijon a Dunkerque do Anglie a Švýcarska**. Prezentace autobiografie Harryho Pollaka. Autor ji uvede společně s Petrem Brodem. Knihu bude možné zakoupit.

■ 17. 5.: **Zapomenutí Židé Ázerbájdžánu**. Vernisáž fotografií Michala Vaněka, kurátora Židovského muzea v Bratislavě, představuje Ázerbájdžán jako poetickou krajinu s čarovnou atmosférou. Vstup volný.

■ 23. 5.: **Dánské děti v terezínském zajetí nacistů**. Projekce dánského dokumentu, který vznikl roku 2009 z iniciativy odbornice na dějiny šoa Stine Thuge. Dokument

KULTURNÍ POŘADY

Gustav Mahler, kombinovaná technika.

(v dánském znění s českými titulky) představí Radka Klasnová, studentka PF Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

■ 26. 5.: **Koncert židovských skladatelů vážné hudby**. Program sopranistky Diany Aivia a jejího komorního tělesa Trio Classico. Zazní skladby G. Gershwin, J. Offenbacha, E. Korngolda, M. Ravela ad. Vstupné 60 Kč.

■ Nedělní program pro děti a jejich rodiče – 15. 5. ve 14.00: **Lviček Arje jde na svatbu**. Lviček Arje vás zve na svatbu. Pomůžete mu vybrat nevěstu a sepsat ketubu (svatební smlouvu)? Prohlídka: pražské Židovské Město. Jednotné vstupné 50 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽMP V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ 4. 5. v 18.00: **Dialog**. Beseda režiséra, herce a spisovatele **Arnošta Goldflama** s vrchním pražským a zemským rabinem **Karolem Sidonem**. V besedě přijde řeč na témata pozemská i duchovní, vážná i veselá, prostě taková, jaký je život sám. Vstupné 30 Kč.

■ 5. 5. v 18.00: **Dramatická tvorba německých autorů po druhé světové válce** – průřezově zaměřená přednáška seznámí s divadelní tvorbou v německém jazyce (M. Frisch, M. Walser, R. Hochhuth, P. Weiss, G. Tabori ad.). Přednáší Mgr. Aleš Urválek, Ph.D. Vstupné 30 Kč.

■ 8. 5. v 17.00 v brněnském synagoze, Skořepka 13: **Májové setkání s hudbou nejen židovskou** – koncert u příležitosti 66. výročí konce druhé světové války a 63. výročí založení Státu Izrael. Účinkují: Alexander Shonert – housle, Peter Györi – kytara. Na koncertě zazní zhudebněné modlitby, vážná hudba, jazz a směs skladeb židovských

i nežidovských autorů. Koncert se koná ve spolupráci se ŽOB. Vstupné 50 Kč.

■ 10. 5. v 18.00: **Talmudická matematika**. Závěrečná přednáška cyklu *Tradiční témata ve světle přírodních věd* brněnského rabína Šlomo Kučery. Vstupné 30 Kč.

■ 17. 5. v 18.00: **Karaimský Krym** – přednáška historičky a judaistky Blanky Rozkošné bude věnována karaimské komunitě na Krymu. Soustředí se např. na pozoruhodná jeskynní města na Krymu (Mangup Kale a Čufut Kale), jejich historii a osídlování Karaimy s akcentem na dochované památky či na město Jevpatoria, kde je jediná dosud fungující karaimská komunita na Krymu, zmíněna bude též Oděsa a její synagoga. Přednáška s fotodokumentací. Vstupné 30 Kč.

■ 26. 5. v 18.00: **K čemu je slunce, když není den?** – autorský pořad Daniela Dobiáše. Básně dětí a dospívajících napsané v terezínském ghettu, zhudebněné a interpretované autorem; literární ukázky a portrét mladého básníka Michala Flacha ve vzpomínkách jeho sestry Anny Hanusové-Flachové. Vstupné 30 Kč.

■ 29. 5. ve 14.30: **Co skrývají symboly?** Dílna na brněnském židovském hřbitově pro rodiče s dětmi od 6 let. Sraz ve 14.30 před židovským hřbitovem. Vstup 30 Kč.

■ V květnu můžete v sále VKC zhlédnout výstavu **Hana Volavková (1904–1985)**.

L. WITTGENSTEIN NA STRAHOVĚ

■ Dne **2. 5.** od 18.00 se v Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově (sál Boženy Němcové) koná další kulturní ekumena manželů Z. a E. Brikciusových a Linhartovy nadace. Květnové setkání připomene 60. výročí úmrtí filosofa **Ludwiga Wittgensteina**.

GUSTAV MAHLER: 100. VÝROČÍ ÚMRTÍ

■ V květnu si připomínáme 100. výročí úmrtí skladatele **Gustava Mahlera** (zemřel 18. května 1911 ve Vídni). K výročí se váže řada kulturních akcí: v jihlavském kostele sv. Kříže se **17. 5.** od 19.00 koná koncert, při němž zazní *Symfonie č. 10 fis dur*; dne **21. 5.** od 14.00 se pak v umělcově rodišti Kalištích u Humpolce uskuteční tradiční setkání dechových hudeb. Největší koncert roku se chystá v rámci festivalu Pražské jaro: slavnostní galakonzert s provedením monumentální Mahlerovy *8. symfonie*, na němž se vedle České filharmonie bude podílet Symfonický orchestr Severoněmeckého rozhlasu z Hamburku a kromě mezinárodní sestavy vokálních sólistů ještě Pražský filharmonický sbor, sbory z Hamburku a Šlesvicka-Holštýnska a chlapecký sbor Boni pueri. Koncert se koná **18. 5.** od 20 hodin v multifunkční pražské O₂ aréně.

Gustava Mahlera si připomínají po celém světě: v Lipsku a ve Vídni proběhnou v květnu mezinárodní hudební sympozia a koncerty, speciální akce se konají i ve Velké Británii a v USA (více na www.gustav-mahler.org). Zájem o Mahlerovo dílo ve Španělsku dokládá i existence webové stránky www.gustav-mahler.es, kde jsou záložky věnované zprávám, koncertům, článkům, diskografií, bibliografií (ve španělštině, němčině, angličtině a francouzštině) včetně produkce DVD, životopisnému přehledu a dílu světově proslulého umělce plus 48 odkazů na další portály.

SYNAGOGA TURNOV

- Synagoga Turnov zahajuje turistickou sezonu. Otevřeno bude od května do září denně kromě pondělí od 9 do 17 hodin.
- V neděli **8. 5.** v 17.00 se koná přednáška PhDr. Daniela Bouška z Ústavu Blízkého východu, Asie a Afriky FF UK na téma *Muslimsko-židovská polemika ve středověku*. Vstupné 50 Kč.
- V neděli **22. 5.** v 16.00 se koná projekce dokumentárního filmu režiséra Z. J. Pojmana o podílu Československa na vzniku Státu Izrael *Česká křídla nad Sionem*. Koná se u příležitosti 63. výročí vzniku Státu Izrael (14. 5. 1948). Vstupné 50 Kč.
- V květnu až červenci bude na ženské galerii přístupná původní výstava o přínosu židovských vědců k vývoji české imunologie, doprovodnou výstavou bude putovní expozice *ŽMP Příběhy dětí – kresby dětí z terezínského ghetta*. Slavnostní vernisáž výstavy proběhne **13. 5.** v 16 hodin.

PROČ SE SMĚJEME: TEREZÍNSKÝ KABARET

- Dne **15. června** v 15.00 a v 19.30 se v Terezíně (Divadlo na půdě, Magdeburská kasárna) koná světová premiéra divadelní adaptace původní terezínského kabaretu *Zasmějte se s námi!* od Felixe Porgese, Vítězslava „Pidly“ Horpátkého, Pavla Weisskopfa a Pavla Stránského od americké dramatičky Kíry Obolensky. Na hře spolupracovala dramaturgyně Lisa Peschel, režisérka Hayley Finn a skladatel Craig Harris.
- Hra bude uvedena anglicky s českými titulky, vstup zdarma, rezervace míst předem nutná, autobusová doprava (zdarma) z Prahy možná na základě rezervace. (Odjezdy ve 13.30 a 18.00 hod. z ul. Na Florenci, sraz vždy 15 min. před odjezdem.) Pro rezervaci jak na představení, tak na autobus kontaktujte paní Martu Jodasovou na telefonním čísle 222 310 681 nebo 607 194 610, nebo Lisu Peschel e-mailem: lisa.peschel@seznam.cz. Představení se opakuje **18. 6.** v Divadle pod Palmovkou.

VÝZVY ZPRÁVY INZERCE

LAUDEROVY ŠKOLY Studenti vydávají časopis

- Studentky primy začaly vydávat vlastní časopis – Prima Cool – a svou práci pojaly téměř profesionálně: každá z nich zaujímá v redakci vlastní pozici (srdce češtináře zahřeje i přítomnost korektorky). Časopis je k dispozici v sekretariátu školy.

Čítanka izraelských autorů

- V dubnu tohoto roku vyšla dlouho očekávaná čítanka textů moderních izraelských autorů v překladu žáků a studentů Lauderových škol. Editorem a autorem velmi zajímavých vysvětlujících poznámek je Daniel Ziss. Celkem je v knize třicet dva překladů izraelských textů. Čítanka je k dispozici ve škole. *ip*

WIZO

- Vážené členky, naše květnová schůze se koná **25. 5.** od 15.00 v restauraci Šalom, výbor se sejde **18. 5.** od 15.00 v Jáchymovské ulici. *hd*

KRAV MAGA PROTI RAKOVINĚ

- V neděli **8. května** se na vybraných místech České republiky uskuteční série charitativních seminářů sebeobranného systému Krav Maga pro veřejnost, jejichž výtěžek bude věnován na účely Ligy proti rakovině. Tým předních českých instruktorů Krav Maga v čele s Jakubem Otipkou, ředitelem a hlavním instruktorem české sekce Krav Maga Global, připravil v rámci kampaně Fight Cancer sérii benefičních seminářů.

Od 11 do 16 hodin se v Praze, Brně, Plzni, Hradci Králové, Mladé Boleslavi a Kolíně uskuteční tréninková odpoledne. Další podrobnosti získáte na adrese vac-lav@krav-maga.cz. *jo*

CD RABI DUSHINSKÉHO

- Na webu www.siddurlive.com naleznete informace o CD souboru modlitebních zpěvů rabiho Dushinského, který lze zakoupit i v antikvariátě v Široké 7, Praha 1.

MACHOL ČECHIA 2011

- Taneční skupina Besamim pořádá v termínu od **6. do 10. července** seminář izraelských lidových tanců MACHOL Čechia.

Semináře se každoročně účastní tanečníci z celé ČR a z několika dalších zemí. Výuka je vedena profesionálními učiteli z Izraele a je vhodná i pro úplně začátečníky. Více informací na stránkách www.besamim.cz. Kontakty: besamim@volny.cz a tel. 603 852 917. *on*

SZARVAS 2011

- Letos v létě se opět koná mezinárodní tábor pro děti a mládež ve Szarvasi v Maďarsku. Na děti čekají vyškolení vedoucí, různé druhy sportovních a vzdělávacích aktivit, tanec a zpěv, umění, glatt košer strava. Tábor se koná **od 31. července do 12. srpna 2011**. Orientační cena: 4000 Kč na 1 dítě + cestovní pojištění + kapesné. Bližší informace podá M. Ziss: marian.ziss@gmail.com. V případě zájmu ji kontaktujte co nejdříve. *mz*

RUTH FEDERMAN STEKLMACHEROVÁ: 85 LET

Prvního dubna oslavila 85. narozeniny paní Ruth Federman Steklmacherová. Narodila se roku 1926 v Prostějově, brzy se rodina odstěhovala do Prahy. Otec zemřel roku 1933, matka se snažila dostat rodinu do Palestiny; nakonec sehnala certifikát alespoň pro Ruth. Matka i bratr Jan skončili v Osvětimi.

Po příjezdu do nové vlasti se o Ruth postarala teta Irma, nejmladší matčina sestra, která jediná z matčiny rodiny Ledererů přežila. Začátky byly velmi těžké. Ruth se nejprve učila hebrejštině, pak šit – později si šitím vydělávala na živobytí. V roce 1946 se seznámila se svým budoucím manželem Samuelem Federmanem.

Samo pracoval s Paulem Silbersteinem a svým bratrem Xielem v malém hotelku Kaete Dan (21 pokojů) – byl to první hotel v Izraeli s klimatizací. V roce 1948, v den vyhlášení samostatného Státu Izrael, se Ruth narodil syn Ami Israel (v českém překladu: Můj národ Israel). Jméno navrhl David Ben-Gurion a Golda Meirová, kteří v jejich hotelu tehdy pobývali.

Během let se z malého hotelku Kaete Dan stal velký hotel Dan – první z řetězce dvanácti hotelů roztrošených po celém Izraeli. Ruth kromě toho, že vychovávala děti a vedla domácnost, pomáhala při dekoraci hotelů, kreslila, malovala a po deset let vedla malý butik Danit, ve kterém prodávala dámské oděvy vlastní výroby.

Osobně jsme se poznaly v Bejt Terezin v kibucu Givat Chaim Ichud. V roce 2008 tam otevřeli další novou budovu – studovnu, kterou Ruth sponzorovala.

Popřejme jí do dalších let hodně zdraví, štěstí a spokojený a klidný život celé rodině i celé zemi! Ad mea veesrim šana!

EVA STRNADLOVÁ, TROJANOVICE

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Dodatočne blahoželáme našej členke pani PhDr. Marii Diamantovej, ktorá 3. 4. slávila svoje jubileum – 65 rokov.

V **máji** blahoželáme našej členke pani Vierke Mlakovej, ktorá oslaví 15. mája svoje 67. narodeniny.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V **máji** blahoželáme: pani Gertrúda Bednárová – 95 rokov; pani Viera Durišová – 60 rokov; pani Erika Fedorová – 87 rokov; pani Adriana Herczogová – 60 rokov; pán Tomáš Janovic – 74 rokov; pani MUDr. Viera Kirilčuková – 79 rokov; pani Emília Klimová – 85 rokov; pani Anna Knežová-Schönbrunnová – 88 rokov; pán Ing. Pavel Kučera – 73 rokov; pani Augusta Lippová – 77 rokov; pán Ing. Richard Pagáč – 80 rokov; pani PhDr. Eva Salnerová – 60 rokov; pán Tomáš Seidmann – 84 rokov; pán Ervín Schönhauser – 71 rokov; pani MUDr. Maja Šteruská – 78 rokov; pani PaedDr. Karolína Takáčová – 65 rokov; pán Prof. MUDr. Pavel Traubner – 70 rokov; pani Mária Žáková – 70 rokov, a pani Ružena Reitmannová – 97 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **květnu** oslavují: paní Ilsa Brodavková, nar. 20.5. – 81 let; pan Michael Felix, nar. 14.5. – 45 let; paní Zuzana Neufeldová, nar. 4.5. – 44 let; pan Oldřich Redlich, nar. 4.5. – 60 let; paní Silvia Schullerová, nar. 6.5. – 61 let, a pan Pavel Winkler, nar. 23.5. – 65 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **květnu** oslavují: pan Daniel Dvořák, nar. 25.5. – 38 let; paní Lea Messany Rochlitz, nar. 1.5. – 44 let; paní Hana Kosejková, nar. 15.5. – 25 let; paní Silva Novotná, nar. 19.5. – 87 let; pan Alexandra Postovit, nar. 30.5. – 40 let; pan Jiří Šetelík, nar. 21.5. – 32 let; paní PaedDr. Jarmila Šulcová, nar. 1.5. – 70 let, a paní Tereza Rajská, nar. 15.5. – 27 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **květnu** oslaví narozeniny: pan Jan Tichý, nar. 8.5. – 62 let; pan Petr Rubín, nar. 11.5. – 39 let, a paní MUDr. Hana Vlková, nar. 31.5. – 61 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **máji** oslaví: pán Martin Bittermann, nar. 2.5. – 96 rokov; pani Gabriela Urbanová, nar. 24.5. – 95 rokov; pani Rozália Bittermannová, nar. 1.5. – 91 rokov; pani Ružena Adamcová, nar. 14.5. – 89 rokov;

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

pani Pavla Steinerová, nar. 25.5. – 87 rokov; pán Imrich Skalína, nar. 3.5. – 87 rokov; pán MUDr. Arnošt Mersten, 20.5. – 86 rokov; pani Viera Figušová, nar. 2.5. – 84 rokov; pán Zoltán Breiner, nar. 22.5. – 79 rokov; pán Ing. Artúr Neumann, nar. 12.5. – 78 rokov, a pani Klára Marksteino-ová, nar. 27.5. – 77 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S lútosťou oznamujeme, že naše rady dňa 15. 3. 2011 opustila pani Anna Gregušová (93 r.). *Zichrona livracha* – pamiatka na ňu nech je požehnaná!

ŽO LIBEREC

V **květnu** oslavují: paní Raja Majerová, nar. 14.5. – 58 let, a paní Ludmila Špačková, nar. 24.5. – 54 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **květnu** oslavují: paní Diana Deutschová, nar. 23.5. – 69 let; pan Vasil Sadocha, nar. 26.5. – 39 let, a slečna Eva Votrubová, nar. 1.5. – 25 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

Blahopřejeme: paní Milada Hlubíková, nar. 24.5. – 67 let; paní Ivana Koštejnová, nar. 16.5. – 57 let; paní Libuše Steinerová, nar. 9.5. – 86 let, a paní Irena Urbančíková, nar. 13.5. – 60 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 30. 3. zemřela naše dlouholetá členka paní Věra Klečková. Dne 30. 3. zemřel náš dlouholetý člen pan Jan Mayer.

Zichrona livracha!

ŽO PLZEŇ

V **květnu** oslaví narozeniny: paní Eva Štichová, nar. 13.5. – 70 let; paní Eleonora Kočandrová, nar. 14.5. – 81 let; paní Alena Růžičková, nar. 18.5. – 63 let, a pan Ing. Richard Vogel, nar. 29.5. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **květnu** oslavují narozeniny: paní Marianna Becková, nar. 17.5. – 91 let; paní Elena Borková, nar. 23.5. – 90 let; paní Mája Dohnalová, nar. 5.5. – 83 let; pan Oskar Dub, nar. 9.5. – 87 let; paní Jana-Renée Friesová, nar. 26.5. – 84 let; paní Klára Gribanová, nar. 2.5. – 89 let; paní Louise Hermanová-Freundová, nar. 8.5. – 95 let; paní Eleonora Holešovská, nar. 11.5. – 88 let; pan Miroslav Horáček, nar. 20.5. – 89 let; pan Josef Hruška, nar. 27.5. – 82 let; pan Jiří Pavel Kafka, nar. 2.5. – 87 let; paní Hana Klusáková, nar. 10.5. – 85 let; pan Felix Kolmer, nar. 3.5. – 89 let; pan Arnošt Lederer, nar. 14.5. – 87 let; paní Alenka Lehká, nar. 21.5. – 80 let; paní Dagmar Lieblová, nar. 19.5. – 82 let; paní Noemi Makovcová, nar. 5.5. – 82 let; paní Helena Maršíková, nar. 10.5. – 85 let; paní Lilla Neuwirthová, nar. 12.5. – 87 let; paní Vlasta Nováková, nar. 27.5. – 91 let; pan Oto Novotný, nar. 31.5. – 83 let; pan Hanuš Orlický, nar. 10.5. – 85 let; paní Lydia Pásková, nar. 10.5. – 90 let; pan Igor Petrák, nar. 29.5. – 82 let; paní Eva Pokorná, nar. 17.5. – 82 let; pan Erich Reich, nar. 29.5. – 87 let; paní Ludmila Rutarová, nar. 31.5. – 91 let; pan Ctibor Rybár, nar. 25.5. – 91 let; paní Věruška Solarová, nar. 29.5. – 84 let; paní Marta Strudlová, nar. 6.5. – 97 let; paní Věra Vrbová, nar. 15.5. – 88 let; paní Jana Wolfová, nar. 10.5. – 85 let, a paní Markéta Zádorová, nar. 7.5. – 88 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 1. 4. zemřela paní Blanka Klingerová. Dne 17. 4. zemřela ve věku 82 let paní Marie Pihrtová.

Zichrona livracha.

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V **máji** slávia narodeniny: pani MVDr. Anna Tömösváryová, nar. 24.5. – 63 rokov, a pán Egon Lenner, nar. 30.5. – 79 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **květnu** oslaví narozeniny: paní Judita Augustová, nar. 25.5. – 63 let; paní Kateřina Kafková, nar. 16.5. – 45 let; paní Bína Horskovičová, nar. 28.5. – 87 let; paní Elfrieda Navrátilová, nar. 2.5. – 79 let, a paní Marta Krásová, nar. 8.5. – 25 let.

Ad mea veesrim šana! Přeje celá teplická obec.

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **květnu** oslaví narozeniny pan Bedřich Heller a pan David Nebeský. Přejeme jmenovaným hodně zdraví a do dalších let dobrou pohodu.

Ad mea veesrim šana!

JAN PAVEL II. A ŽIDÉ

Na prvního května je oznámeno blahřečení papeže Jana Pavla II., jehož práci mj. charakterizoval zájem o křesťansko-židovské vztahy. V mládí v rodném Polsku zažil pronásledování židovských sousedů v době nacismu i komunismu, což připomněl při své první návštěvě Polska v papežské funkci roku 1979, kdy se pomodlil v Osvětími. O sedm let později se stal prvním papežem, který vstoupil do synagogy – ve Velké synagoze v Římě nazval Židy „staršími bratry ve víře“. V době, kdy byl ve funkci, navázal Vatikán diplomatické vztahy s Izraelem, který Jan Pavel II. roku 2000 navštívil a setkal se s představiteli izraelského státu.

Agentura JTA připomíná i neoficiální kulturní akce, jež papež podporoval: s pomocí svého přítele, amerického židovského dirigenta Gilberta Levina zařadil cyklus koncertů klasické hudby ve Vatikánu, které Levine řídil. V rámci cyklu se roku 1994 konal papežský koncert na Jom ha-šoa, při němž zazněla modlitba Kadiš a bylo rozsvíceno šest svící na paměť Židů zavražděných v době holokaustu.

PLÁNY NA ZÁCHRANU ŠANGHAJSKÉHO GHETTA

V Izraeli se konala třídenní izraelsko-čínská konference, jejímž tématem byla záchrana historického šanghajského ghetta. Inicioval ji Moše Margalit, profesor architektury na Telavivské univerzitě a předseda výboru pro moderní dědictví v Unesco. Šanghajské ghetto vzniklo v půli 19. století, jeho prvními rezidenty byli iráčtí Židé. V třicátých letech 20. století zde našlo útočiště na 20 000 evropských Židů na úterku před nacisty. V přelidněném ghettu ve čtvrti Hongkou vznikla řada synagog, nemocnice, mládežnické spolky a další instituce. Dnes je bývalé ghetto téměř vylištěné a v dezolátním stavu a jeho poloha blízko šanghajského centra láká developery. Margalit navrhl plán na záchranu čtvrti a seznámil s ním čínské delegáty z Tongji University a městské rady. O osudu ghetta se bude dále jednat.

ČESTNÁ LEGIE RABÍNOVI

Francouzský prezident Nicolas Sarkozy udělil v půli dubna Řád čestné legie telavivskému vrchnímu rabínovi Meiru Lauovi za jeho snahu o šíření mezináboženského dialogu. Lau pochází z Polska, za války byl vězněn v Buchenwaldu, roku 1945 odjel do Palestiny. V letech 1993 až 2003 působil jako vrchní aškenázský izraelský rabín. Nyní vede telavivskou komunitu a současně předsedá správní radě Památní-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Aktuální zprávy z židovského světa? Židovský tiskový a informační servis:

www.ztis.cz

ku Jad vašem v Jeruzalémě. Před Lauem získali tento francouzský řád Moše Dajan a Šimon Peres.

ZEMŘEL REŽISÉR SIDNEY LUMET

Ve věku 86 let zemřel 9. dubna významný americký režisér, nositel Oscara za celoživotní dílo Sidney Lumet. Narodil se roku 1924 v židovské rodině. Oba rodiče byli veteráni jidiš divadla, působili ve slavné skupině Vilna Troupe: matka tančila, otec Baruch byl herec, režisér a producent. Sidney vystupoval na newyorské jidiš scéně již od pěti let. Absolvoval studia herectví na Columbia University, za války sloužil v Barmě a Indii.

Lumet natočil přes padesát filmů, z nichž k nejslavnějším patří *Dvanáct rozhněvaných mužů* (1957; roli jednoho člena soudní poroty svěřil režisér J. Voskocovi), *Serpico*, *Pahorek*, *Psí odpoledne*. Řada Lumetových snímků se židovskou tematikou přímo zabývá, např. *Zástavárník* (1965), jeden z prvních filmů o psychologickém dopadu holokaustu, či *Daniel* (1983) nebo *Cizinec mezi námi* (1992) o newyorské chasidské komunitě.

SVĚTOVÝ VINNÝ POHÁR NA GOLANY

Poprvé za svou existenci získalo vinařství z Golanských výšin Golan Height Winery „Světový pohár vína“ v italské mezinárodní soutěži Gran Vinitaly ve Veroně. Vinařství založené roku 1983 v Kacrinu v hodnocení překonalo 3720 výrobce-

ných tisícovkou vinařů v třiceti zemích světa. Totéž vinařství získalo ocenění již v letech 2004 a 2006, světovou jedničkou se stalo až letos. Vinařství prodává své výrobky pod značkami Yarden, Gamla a Golan.

NOVINÁŘI NA ZÁPADNÍM BŘEHU A V GAZE

Židovský tiskový servis uvádí mj. informaci o situaci novinářů na Západním břehu a v Gaze. Novináři jsou podle obsáhlé zprávy mezinárodní organizace Human Rights Watch na palestinském Západním břehu i v pásmu Gazy vystaveni různým druhům šikany – od bezdůvodného zatýkání a zadržování jejich výbavy až po fyzické mučení a bití. Jedná se o závažné potlačování svobody slova, prohlašuje Human Rights Watch a vyzývá evropské státy a USA, aby svou pomoc Palestině podmínily dodržováním těchto svobod. Počet podobných incidentů podle zprávy stále vzrůstá, například v roce 2010 oproti roku předešlému o 45 procent. Většina případů se týká palestinských novinářů, kteří kritizují domácí politickou situaci, v březnu však například v Gaze došlo k vyrabování kanceláře místního zastoupení agentury Reuters.

KAFKOVY DOPISY V OXFORDU

Sbírka Kafkových osobních dopisů byla za nezveřejněnou cenu prodána oxfordské Bodleian Library a Deutsches Literaturarchiv. Čítá na 100 dopisů a pohlednic, které spisovatel na počátku 20. století napsal své nejmilejší sestře Otte. Sbírka obsahuje i přes 30 dopisů od Kafkovy snoubenky Dory Diamantové a jeho přítele Roberta Klopstocka. V některých dopisech jsou uchovány i Kafkovy kresby. *am*

רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 5. 2011.

Čena 15 Kč (0,90 €)